trabēdi sunt ad diuia. Qui⁹ rō est: qꝛ fere semꝑ in hu⸗
manis ꝯsignāt imꝑfectiōem vel inegͣlitates vel dissi⸗
militudinē. Qd̄ siqs dixerit ꝙ ip̄e dū terminos aliqs
transfert ad diuina: illos denudat ab om̄i imꝑfectōe
ꝯnotata ꝑ eos. Respōdeo (inqͭ Gerson) ꝙ sic agēdo
nō errat in sciētia: sed licentiā vsurpat quā nō debet.
alioquin null⁹ est termin⁹ q̄ nō traduci possit ad diui
na. Vn̄ qd min⁹ dici pōt ꝗ̄ ꝙ pater est dn̄s filij: ꝙ est
caput ei⁹: ꝙ est rector eius. ⁊ tn̄ si terminos istos dn̄s
caput / rector / magister resoluerem⁹ ꝙ signarent tm̄
[illegible] originatiuā quā habet respectu fi⸗
[illegible] pfectōe ꝑ correlatiua istoꝝ termioꝝ im
[illegible] dubitaret de isti⁹ scie veritate: qm̄ i eā
[illegible] cū ꝯfessiōem. Hec Gerson. quez ⁊ lati⁹
[illegible] de h.
[illegible] us vt est ꝑme impositiōis generalr di⸗
[illegible] rminat siue qerat tēdentiā vel respectū
[illegible] d. ⁊ ideo ꝑm diuersos modos tendendi
[illegible] est de rōne termini. Alia itaqꝫ est tendē
[illegible] m: ꝑ eā cm̄ ꝑducēs tēdit ad esse rei sim
[illegible] st ꝑ transmutatiōem. nam ꝑ eam tēdit
[illegible] d eq̄le esse. Alia est tēdētia ꝑ relatiōem:
[illegible] tiuuz tēdit respicit vl' refert ad suū cor
[illegible] iel dis. v. q. iij. ar. j. li. j. Et ꝑm h (vt idē
[illegible] ductiōis actiue ē qd̄ capit esse simplr ta
[illegible] li ꝑductiōe distinctū aliq̄ mō a ꝑductiōe. Terminus
trāsmutatiōis est qd̄ capit aliqͣle esse. vt esse in alio vl'
[illegible]

est ⁊ habꝫ recipit ꝑ generationē ꝑm bēm Aug. Et licꝫ
nō q̄cq̄d est filij recipit esse simplr ꝑ ꝑductionē: eo ꝙ
essentiā q̄ est filij: seu fili⁹ nō recipit esse ꝑ ꝑductionē
filij / qꝛ est in patre: tn̄ eā fili⁹ recipit ꝑ sui ꝑductiōem
Et ibidē Gabriel dicit: fili⁹ est termin⁹ generatiōis
actiue relatiōis: pater ꝟo ē termin⁹ generatiōis vt re
latiōis passiue: qꝛ correlatiuū filij. sic esse terminū nō
est accipe esse rei: sed esse correlatiuū. In nutritōe ꝟo
hoīs (vt ibidē refert) hō partialr d̄ nouo ꝑduct⁹ est ter
min⁹ formalr ⁊ etiā totalr. ⁊ nec materia nec forma: qa
nec materia nec forma capit esse simplr esse ꝑ mutati
onē: eo ꝙ vtraqꝫ p̄fuerūt. tamē ꝑducit ibi nouus ho⸗
mo partialis. s. illud p̄cise ꝯstitutū ex materia nutri⸗
menti ꝯtinuata: materia hoīs nutriti: ⁊ forma ⁊ aīa
scꝫ rōnali ipam de nouo iformāte. Et essentia nō ē ter⸗
min⁹ formalr generatiōis: qꝛ essentia nō habꝫ esse sim
plicit ꝑ generatōem. Sed termin⁹ formalr ꝑductōis
in diuis ē ꝑsona ꝑducta: nō distinguēdo terminū for
malē a totali. Et gnātōis diuie idē ē termin⁹ formalr ⁊
totalr. Gabriel vbi s̄. ⁊ Camera. q. vij. li. j. Et vt idē dt
Gabriel: isti termini ꝑncipiū / ꝑus origine ꝑducēs / ge
nerās spirās / idē iportāt ⁊ nō differūt: nisi sm̄ supi⁹
⁊ inferi⁹. Et iō sicut ꝯcedit ꝙ pr̄ vere ⁊ realr ē ꝑor ori
gine filio. nec q̄ntū ad rē aliqd aliō iportat ꝑ vnā qd̄
nō iportat ꝑ aliā.

Terminus relatiōis [illegible]
latiuū. h est ꝯcretū relatiuū ad qd̄ refert relatiuū [illegible]

ORATIO MARTINI CROMERI IN FVNERE OPTImi & maximi principis, Sigiſmundi eius nominis primi Polonorum, Litvanorum, Ruſſorum, Pruſſorum, & Maſouiorum Regis. &c.

Craco. M.D. XL. viij. Ad vij. Cal. Aug.

Apud Viduam Hiero. Vieto.

SERENISSIMO PRINCIPI

et Domino, dño Sigiſmundo Auguſto Dei gratia Regi Poloniȩ, magno duci Litvaniȩ, Ruſſiȩ, Pruſſiȩ, Maſouiȩ, Samogitiȩ. &c. Domino & hȩredi, domino ſuo clementiſſimo.

MARTINVS Cromerus.

IN PVBLICO ET acerbiſſimo omnium noſtrum luctu, quem tecum pariter, Sigiſmunde Auguſte rex Inclyte, morte ſanctiſſimi regis noſtri Sigiſmundi, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt, mea quidem ſententia, maior & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſſime & laudabiliter in primis ab eo actȩ, & religioſe exactȩ atq; poſitȩ vitȩ, beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati regni huius, recordatio. Qua in parte cum ego pro meo de multis bene merendi ſtudio opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu, qui multos annos in rep. hac noſtra, & in aula eius regis verſati, exactius omnia norunt, & memoria tenent, ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, ſcripſi ei funebrem orationem ſiue laudationem: qua vitam eius pené omnem, resq; geſtas illuſtriores, nude & ſuccincte, quoad fieri potuit, exponendo, non verbis amplificando, quod perlongũ et non mearum ſané virium opus futurum erat, complexus ſum: vt eſſet cõmentarij vice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gẽtis noſtrȩ, ſiue, quod malim à doctiori atq; diſertiori quopiam diligentius omnia pertractãtur. Nec ſané deſunt in hoc tuo regno, quod multo florentius & belli & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cũ dignitate perſecuturi. Equidem ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certé doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hȩc accuraté & ornate volẽtibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi veró inprimis inclyte Rex orationem hanc dicare voluj.

volui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hęreditas paternę glorię maximè pertinet: vt ſi quidem placebit, nonnulla, ſi non cum voluptate, certè cũ leuatione deſyderij paterni, domeſtica decora recognoſcas, & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructũ, & quaſi primitias quaſdam delibes: Sin diſplicebit, quod magis credo, melioribus des id negocium, vt ne cũ eorum, qui nunc viuunt, mortaliũ memoria, ſapientiſſimi & optimi patris tui laudes intermoriantur. Quãquam viuent eę, niſi me vanum fallit augurium, ęuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longe etiam quàm nos gratiore & iucundiore memoria proſequentur. Quòd reliquum eſt: Deum precor, vt fauſta tibi nobisq; omnibus regni tui initia eſſe velit, & lętioribus in dies ſucceſſibus id cumulet, ac diutiſſime incolume fortunatumq; pręſtet. Cracouię nono Cal. Aug.

1548.

ORATIO

MARTINI CROMERI in funere optimi & maximi principis, Sigiſmundi eius nominis primi Polonorum, Litvanorum, Ruſſorum, Pruſſorum, & Maſouiorum Regis. &c.

INTEMPERANTIUS fortaſſe Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, & vos patres ampliſſimi, ac cæteri viri vndequaq; ornatiſſimi, abuti facilitate & patientia veſtra videor, qui locum hunc auguſtum, apud vos hoc tempore dicturus, conſcenderim, nihil neq; conſpectum cõſeſſumq; iſtum veſtrum ampliſſimum grauiſſimumq; reueritus, neq; rei, de qua dicendum eſt, magnitudine deterritus. Neq; ego ita ſum hebes, vt non intelligã, quid

& quantũ sit, quod nunc à vobis expectetur: Neq; ita mihi ipse placeo, vt non perspiciam, quid à me præstari possit. Quod si Alexander ille magnus rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate & rara felicitate gessit, neq; pingi se, nisi ab Apelle, neq; fingi, nisi à Lysippo, prestātissimis suę ætatis artificibus, passus est: quanto acumine, quàm varia doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm vbere deniq; & illustri eloquentia esse oportet eum, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clementissimi, & pientissimi regis SIGISMVNDI, cuius nūc exequias Polonia, Litvania, Russia, Prussia, Samagitia, et Masouia om̃is mœsta & pullata celebrat, laudibus et vita omni verè & pro meritis eius dicere velit? Et effigiem quidem cuiusquam

iusquam

iusquam apte seu pingere, seu fingere non maximi est ingenij, neq; laboris, ac ne operæprecij quidē. Patent omnium obtutibus corporis lineamēta, neq; magnopere cuiusquā refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quauè statura q́sq; fuerit, qui inter homines esse desijt: Animorũ habitudines vitamq́; omnem nō cuiusuis est neq; exacte perspicere, neq; dicendo apte & ad viuum exprimere. Magnorum aũt virorum, & excellenti virtute præditorum laudes celebrare, apprime vtile est vitę hominum et necessarium: vt et illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habeant, vnde virtutis & laudis exempla petant, et quo ad benemerendum de suis incitentur. Tantę sunt autem huius optimi regis virtutes, vt sum-

 mis

mis pariter ac imis abunde exēplorum ad vitam recte & honeste instituendam suppeditent: tanta in nos et in patriam hanc nostram cōmunem merita & beneficia, vt ea sempiterna immortalitatis laude cōsecrari à nobis oporteat. Neq3 tamē is ego sum, qui id me rectissime et cū excellentibus sanctissimi illius regis virtutib9, tum perpurgatis vestris auribus digne facere posse cōfidam. Absit hæc à me arrogantia. Non adeo effrons demensq3 sum. Intelligo nullā in me esse doctrinam, nullum dicēdi vsum et exercitationem, nullū excellens ingenium, nullam deniq3 memoriam. Quænam vero tanta est cuiusquam eloquentia? in quo tantum flumen lectissimorum verborum? in quo tāta vis, & vt ita dicam fulmen sententiarum? in quo deniq3 tanta memoria &

ria & pronunciandi dignitas, vt clarissimis optimi regis virtutibus atq3 meritis par esse possit? Sed si lautis ac delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gēmis, preciosaq3 veste caremus, ne malo quidē cotoneo vel scypho aquę ex præterlabenti amne haustę gratitudinem animorum nostrorū sanctissimę huius regis animę ostendemus? Vetus est prouerbium, Eos qui thura non habeant, mola salsa litare. Certe vel cum periculo priuatę temeritatis & impudentię, non est prodenda causa publica, neq3 cōmittendum est, vt dū singuli pudori nostro consulimus, cuncti, hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti regis prætermisso, ingratitudinis, ne dicam impietatis reprehensionē apud

A v omnes

omnes gentes, quę humanitatem co-
lunt, merito incurramus. Audēdum
est igitur, & eò quidem maiore fidu-
cia, quòd ijs de rebus dicendum est,
quę vobis plærisq; omnibus æque ac
mihi notę, nonnullis etiam notiores
sunt: nempè quas vidistis ipsi ferè, et
meministis, & quarum, vt ait poëta
quidam, pars magna fuistis. Ita enim
futurum est, vt me rudi & inculto,
sed plano tamē sermone capita mo-
do rerum attingente, cætera vos ipsi
diligentius mecum recognoscatis, &
grata iucundaq;, vt par est, memoria
recolatis. Ac de tribus bonorum ge-
neribus, quę sola sunt laudabilia, pri-
mum externa, deinde corporis, po-
stremo animi eius bona succincte
persequar. Quod dum facio, vos mi-
hi quæso, viri præstantissimi, benig-
nos vos & attentos præbeatis.

Genus

GENVS paternum Sigismū-
di à Cazimiro est, Wladislai
Iagellonis filio. Nemo est aūt sic ho-
spes in Polonia, ac in toto fermè se-
ptentrione, cui non sit auditum de
Iagellonū familia, quę iam supra cen-
tū & quinquaginta annos apud nos
regnat, à vetustis Litvanorum duci-
bus ducens originem. Cuius prin-
ceps Iagello, cui Wladislao nomen,
bono veroq; omine, quasi qui glo-
ria potens esset, maiores nostri indi-
derunt, huius auus, tuus autem Sigis-
munde Auguste proauus, cum Li-
tvanię & magnę partis Russię do-
minatu potiretur, expetitus à Polo-
nis, & ad regnum vnà cum coniugio
religiosissimę virginis Heduigis de-
mortui Lodouici regis Vngarorū
et Polonorum filię, repudiatis qui-
busdam alijs procis, accitus, religioni

Christianę

Chriſtianę ſeſe,et cunctam ſimul Li-
tvaniam addixit : ditiõesq; ſuas om-
nes Polonię fœdere ſempiterno ad-
iunxit: in cicuranda,& à prodigioſis
dæmonum ſuperſtitionibus ad veri
dei cultum conuertenda gente ſua a-
greſti & barbara, permultum labo-
ris, operę, ſumptusq; impendit, nec
indecorum ſibi duxit præpotens rex,
doctoris & apoſtoli munere fungi
apud rudem & vilem plæbeculam,
cum noſtri ſacerdotes eius linguę pe-
nitus eſsent imperiti. In Boemis
quoq; ad ſanitatem priſcamq; reli-
gionem à multiplici errore, quo ſe
authore Ioanne Huſſo implicarant,
reuocandis, non parum operę ſum-
pſit : cumq; pertinaciores eos eſse a-
nimaduertiſset, regnum ab eis dela-
tum repudiauit.Sileſios quoſdam &
Ruſsos duces domuit : Cruciferos
Germanos

Germanos non modo Litvanię in-
hiantes, verum etiam Poloniam ip-
ſam,parentem et nutricem ſuam cru-
deliter & impie laniantes, clariſsimis
aliquot victorijs repreſsit: Victis
fractisq; pacem æquis conditiõibus
dedit. Erat enim ſingulari lenitate
et manſuetudine: Ad remittendas of-
fenſas perfacilis, & ſupra modũ cre-
dulus : quippe qui fallere neminem
ipſe conſueuiſset. Quo magis obno-
xius & opportunus fuit dolis & in-
iurijs cum Sigiſmundi Cæſaris, tum
Vitavdi & Suitrigali proximorum
ſuorum : de quibus erat bene meri-
tus. Per quos factum eſt, vt in ad-
miniſtrando regno pluſculum habe-
ret negocij.Huic decrepita valde æta-
te, cum duo de quinquaginta annos
regnaſſet, vita defuncto, de duobus
filijs impuberibus, quos è quarta v-
xore

xore Sophia Rußa Kiouiẽſium du-
cis filia ſuſceperat, maior natu Wla-
diſlaus in regno ſucceſsit, is, qui Vn-
garorũ quoq; regno ſuſcepto, & pro-
fligatis ſumma cum gloria aliquot
Turcarum exercitibus, cũ prius ad
Macedonię, deinde ad Thracię fines,
hoſti pacem petenti formidabilis, cũ
animoſiore quàm validiore exercitu
penetraſset, apud Varnã inter con-
fertiſsimos hoſtes incautius dimicãs,
certam propemodum victoriam cũ
vita pariter amiſit, cum vndecim fer-
mè apud nos, apud Vngaros vero
non totos quinq; annos regnaſset,
Poſt hunc Cazimirus natu minor
frater, tuus Sigiſmũde Auguſte auus,
regnum hoc ſuſcepit: cui peruaſtata
à Tartaris (tametſi profligatis ſemel
atq; iterum) Podolia & Rußia, & a-
miſsus per defectionem ad Moſchos
dominatus

dominatus Seuerienſis, ac domeſtici
motus, ſeu verius offenſę voluntates
multorũ, propterea q Litvanis plu-
ſculum indulgeret, maliſq; conſulto-
ribus vteretur, non parum de pater-
na felicitate detraxere. Pruſsiam ta-
men & Pomeraniam per deditiõem
recepit. Cruciferis fœderũ non tena-
cibus poſt tredecim annorum bellũ
ſuplicibus, & iureiurando in verba
ſua & poſterorũ ſuorum regũ Polo-
nię adactis, relicta parte Pruſsię pa-
cem dedit. Valachorum palatinum
bellicoſiſsimum Stephanum, in clien-
telam accepit, & in conſilio ſuo locũ
ei dedit, ac magno ei ad profligandos
Turcas adiumento fuit. Cum Vnga-
ris & Boemis vario Marte bella geſ-
ſit. Filios ſex, & ſeptem filias ex Eli-
zabetha Alberti Cæſaris filia Ladi-
ſlai Vngarorum & Boemorum re-
gis

gis sorore, fœmina honestissima & religiosissima suscepit. Ex his viuens Wladislaum natu maximũ Boemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris reges dedit. Sed vtroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariâ quoq; Wladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidẽ filius, bimulus viuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo, in vtroq; regno successisset, iuuenis admodum, Turcico bello ante vnũ & viginti annos apud Mohatium miserabiliter perijt: Anna vero filia cũ Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros et Boemos regnat, nupta, tribus filijs præclarę indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiẽs diem clausit extremũ. De supra memoratis vero duobus filijs Cazimiri regis.

regis, Cazimirus quidem, iuuenis castissimus atq; religiosissimus, in Litvania immaturam mortẽ obijt, non sine celebri sanctimonię fama, quam complura miracula ad sepulchrum eius ædita cõfirmarunt: Ioannes Albertus post patrem octo et amplius, deinde hunc secutus Alexãder quinq; annos regnarũt: Ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, q̃ regnãs felicior: Hic à Moschis apud Vedrusios victus, eosdẽ apud Oposcam, Tartaros vero Tauricos apud Clecicum paucis ante mortẽ diebus insignibus prælijs ꝓfligauit: Vterq; extincti propere, credo vt digniori cederent: Post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesneñ. simulq; Episcopus Cracoueñ. & S. Romanę ecclię pres-

byter Cardinalis fuit. Porro filiarũ Cazimiri duę immature mortuę: Heduigis Georgio duci Bauarorum: Sophia Friderico Marchioni Brandeburgeñ: Anna Boguslao Pomeranorũ: Barbara Georgio Saxonũ: Elizabetha vero, patre mortuo, Friderico Legnicienſium et Bregenſium ducibus matrimonio iunctę fuere, & omnem pené Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illuſtrium virorum & mulierum quas enumerare perlongum eſſet, nobis deuinxere. Sed ad inſtitutum noſtrũ reuertamur. Hoc igitur Sigiſmũdi genus compluribus, quemadmodum vides, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atq; is ab ineunte primum pueritia vnà cum alijs fratribus ab honeſtiſſima & religioſiſſima matre ſancte ac tẽperanter educatus,

catus, & à preceptoribus, viris eruditis, bonis, grauibus, & pijs, ad virtutẽ inprimis & pietatem, cultum'q; diuinum inſtitutus, in literis quoq; non contemnendos progreſſus fecit, ita vt latine ſcribentes & loquentes ſine interprete intelligeret, nec incommode ipſe ea lingua vteretur. Germanicam vero, cuius propter finitimos atq; etiam incolas Germanos, non exiguus eſt vſus apud nos, exactius didicit. Porro in diuinis ſcripturis ita fuit exercitatus, vt multa inde ſenior meminiſſet, ac ſæpe eas in ore haberet, non ad ſcurrilem iocum aut ad curioſam diſceptationem, vt nunc improbus, ne dicã impius, mos inoleuit, ſed ſerio & ad moderãdas actiones vitam'q; omnem. Eoq; timorẽ dei, iuſticiam, & virtutem maxime ſemper prę oculis habuit. Permultũ

enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ętate asuefactus fuerit. Nec scio, an ad vitam sic vel sic degendam longe plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quomodo natus sit. Solent enim plerũq; etiam bonę & generosę indoles, praua, atq; adeo negligẽtiore quoq; educatione deprauari : viciosam verò naturam sæpe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigismundus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate, & industria, quę res maxime ætatem illam cõmendant, magnam sibi non modo nostrorum hominum, sed etiam externorũ, Vngarorum inquam, Boemorum, Silesiorũ, & Germanorum, cũ quibus vixit, beneuolentiã adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrem, iuuenis in

Vngariam ad Wladislaum alterum fratem se contulisset, ibi ea dignatione fuit, vt Vngari & Boemi magis eum propemodum, quàm regem suum reuererentur: per eum, quę cuperent, publice & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libẽter starent. Vsq; adeò maiorem vim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantię, & sapientię opinio, quàm regium sceptrum, quàm etiam carcer, bonorum confiscatio, proscriptio, virgę deniq; & secures. Itaq; magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatum, & summam vtriusq; Silesię præfecturã à Wladislao fratre obtinuit: Adeoq; charus ac venerandus fuit Silesijs, vt hodie etiam eius imperium grata & iucunda memoria prosequantur. Quid

illud, nonne ingens est bonę existimationis & beneuolentię hominum erga eum documentum? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum regem, & item ab Vngaris atq; Boemis, post miserabilem Ludouici fratris filij interitum, vt illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suetios tanta terrę marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur, ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta conuenta cum maximiliani Cæsaris liberis, aut Caroli & Ferdinãdi maximorum principum potentia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere voluisset. Apud suos vero quàm gratiosus fuerit, vel illud permagno argumento est, ꝙ Ioanne Alberto rege mortuo, prælatus fuisset procul dubio in regno,

maiori

maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & vetusta cũ Litvanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera valuissent. Iam vero quantum ei honorẽ summi quiq; principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primum enim Maximilianus Cæsar nõ minoris animi, quàm prudẽtię princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennẽsem, eò ipsum honore prosecutus, ea charitate complexus est, vt in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cũ Basilio magno Moschorum duce ictum respueret, ac nõ modo non defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, verum etiam auxilia ei contra illos, si quid noui

 moli-

molirentur, suo nepotumq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius. Huius vero nepos Carolus, qui nunc late & feliciter imperat, nonne hunc Sigismundo honorem habuit, vt inclytę huic reginę Bonę, vxori eius coniunctissime, Barensem principatum, quē post obitum matris eius in potestatem suam redegerat, redderet? ipsum societate sua & aureo vellere vltro dignaretur, sæpe honorificētissimam eius mentionem faceret? neq; vnq̄ Cruciferis & alijs Germanis bellum contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic vir clarissimus Stanislaus Lascius palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentissimū Imperatorem legatione functus: Adsunt item viri præstantes, Petrus Opalenius Castellanus Gneseñ. Stanislaus

slaus Borgius Decanus Cracouieñ. Nicolaus Myscouius Regię mensę structor: Vellem adesset etiam vir eruditissimus Ioānes Dantiscus Episcopus Varmiensis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude superioribus temporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quantopere ille princeps maximus et grauissimus Sigismūdum regem obseruarit. Quid frater eius, Ferdinandus Cæsar et rex potētissimus? nonne plurimum eum et amauit, et coluit? nonne eius arbitrio controuersiam suam cum Ioāne rege de regno Vngarorum permisit? Non dico, quibus verbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autē non vano rumore accepta referre, sed quę cū de grauibus viris accepi, tum

ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismunde Auguste cum Nicolao Radivilo viro illustri & acuto, Litvaniç summo Marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortē prosecutus, quātoq; studio pariter et apparatu exequias ei in maxima principum Germaniç celebritate fecisse dicitur. Vt aūt & Gallorum regem Franciscum, qui anno superiore decessit, Iulium secūdum, Leonem decimum, Clementem septimum, & hūc, qui nunc præsidet, sapientissimum Paulum tertium, pōtifices maximos prætereeam, quorum illustria habiti huic regi honoris documenta cōmemorare possem: vt magnorum item & grauium quorundam Germaniç principū perhonorifica de ipso elogia,

gia, quç ipse his auribus audiui nuper, ommittā. Barbari nonne eum præ cæteris regibus et monarchis reueriti sunt? Quo enim rege cultior et populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui viuere soliti? Quid ego dicā de Turcis, qui felicitate sua elati, omnes homines atq; gentes prç se contemnūt? annon Solimannus bellicosissimus et felicissimus eorum imperator, cum eo perpetuum fœdus percussit, & religiose coluit? negare id alijs postulātibus, aut ad tempus modo concedere, nec admodum superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tartaris vectigalibus suis ne Sigismundi regis ditiones infestarent, edixit? An non idem huic etiā eius filio Sigismundo Augusto per Petrum Opalenium,

palenium, et Ioannem Ocessium Castellanum Biecensem, viros ornatos pacem & amicitiam in gratiam patris promisit? An non eiusdem intuitu, filiam eius Isabellam reginam viduam, nepotemq́ꝫ hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidẽ adspirasset, nisi eum intempestiuę, ne quid aliud dicam, dissensiones nostrę animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox & in patrem etiam suum impius, an non Sigismundi amicitiam splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti virtutem, grauitatem & constantiam singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius felicitatem. Quis enim tot annorum spacio, in tanta orbis terrarum perturbatione felicius eo regnauit? quis regnum,

regnum, superiorum regum infelicitate diuexatum ac deformatum, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? quis tot ac tam difficilia bella tam secunda fortuna, tantaqꝫ celeritate confecit? Commemorantur à veteribus scriptoribus Cyrus Persarum, Alexander Macedonum, Mythridates Ponti, Carolus magnus Germanorum, maximi et fortunatissimi reges: Celebrãtur Alcibiades, Conon, Themistocles, atqꝫ Timotheus Atheniensium, Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorũ, Pelopidas, & Epaminondas Thebanorum, Annibal et Asdrubal Carthaginensiũ, Romanorum vero, vt multos omittam, Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, et C. Cæsar clarissimi duces & imperatores. Ne nostrorum quidem

quidem Boleslaorum & Wladislaorum obscura est gloria. Verum illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt, partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt, partim cladibus victorias propemodum adæquarunt: partim etiā aliquousq; à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum sæuis eiusdem procelis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem vsq; secūdo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus vero bella is gessit? Nempe cū potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis deniq;, vel ipsa victoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarū gētium validos exercitus vel insignibus prælijs vicit & profligauit, atq; adeo deleuit etiam, vel castris exuit,

vel

vel deniq; regiones earū impunè vastauit. Quasdam etiam domuit. Atq; vt à Tartaris perpetuis nostris hostibus incipiam. Horum quidem nō contemnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Cōstantino Ostrogio, principe omniū seculorū memoria dignissimo ad internecionem penè cecidit. Deinde apud Visnoveciam vigintiquatuor millia, cū se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, et eodem Constantino ducibus profligauit, cum nostri sex millium equitum numerū non excederent, de quibus vix centum eo prælio desyderati sunt: Hostium vero multo minor pars pernici fuga euasit. In Vala-

chia

chia quoq; ante multos annos à Bog
dano palatino huius regis auſpicijs
et armis ijdem hoſtes graui prælio
victi ſunt. Ne illę quidem ignobiles
victorię ſunt, quę apud Voronoui-
am Ioãne Camenecio, apud Buſcum
Staniſlao Lanſcoronio, apud Zin-
couiam arcem Iacobo Sencignouio
atq; iterũ palatino Kiouienſi, in Vo-
linia Conſtantino & Oſtapheo ter,
apud Oſſacouiam hoſtilẽ arcem eo-
dem Oſtapheo et Prædiſlao Lanſco-
ronio ducibus, & quę in Podolia
Trebinij, quæq; apud Cameneciam
et Vereſtatincium pagum, & com-
pluribus alijs in locis Nicolai Sena-
uij viri fortis & magnanimi, qui
nunc palatinus Belſenſis eſt, ductu,
et fratrum eius, Alexandri & Proco-
pij, ac Bernardi Prætificij Sileſij ope-
ra partę ſunt. Nam leuiora cum his
apud

apud Trebowliam, Podhaiciã, Me-
dibozum, & multis alijs in locis pro-
ſpere item geſta certamina, ſciens vo-
lensq; prætereo, ne ſim longior.
Tot enim ferè ſunt, quot excurſio-
nes ea gens rapaciſſima & famelica,
& vel è flamma, quod dicitur, cibum
petere ſolita, in ditiones eius ipſo re-
gnante fecit. Perraro enim impu-
nè id abſtulit. Quid illa apud Cani-
ouiam in Litvania ante vnum et vi-
ginti annos, nnnoe omnibus ſæculis
eſt memorabilis victoria, qua vi-
ginti ſex millia Tartarorum eodem
illo Conſtantino duce parua manu
profligata ſunt? Cum Turcis nullum
hic rex aperte bellum geſſit, ſed tamẽ
aduerſus eos, cum vel Tartaris inter-
mixti è Podolia prædas agerent, vel
Valachis opem ferrent, vel deniq; no-
ſtros circum Bialogrodum, quod &
C Mon-

Moncaſtrum vocant, populabūdoſ inſequerentur, cū ab alijs, tum à Prediſlao Lanſcoronio regis huius auſpicijs proſpere dimicatum eſt. Bis contra eoſdem in Vngariam Lodouico regi miſſa auxilia, quo quidem vtroq; tempore, vtinam prius quidē viro illuſtri & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori, poſterius vero Gnoinio obtemperatū eſſet. Vterq; Turcica arma vireſq; periclitatus erat in Podolia, cū illi inde, irritati à noſtris, aliquoties prædas egiſsēt. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara virtus enituit, quo tēpore Turcę ad tredecim millia, Podoliam & Ruſſiam ad Leopolim vſq; & fines Vngarię ferro igniq; vaſtantes, tria millia, plus minus, de ſuis, particularibus aliquot prælijs fuſi, amiſere.

Quod ſi idem robur animi fuiſſet in eo, penes quē tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarū in Auſtria, ante quindecim niſi fallor annos, noſtratium trium millium opera & virtute inprimis penè ad internecionem deleta. Nam ij tunc quamuis Sigiſmūdo regnante, tamē non publice, neq; Sigiſmūdi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris & Germanorum ſtipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atq; artibus vſitatis fretos, & clade noſtrorū Ioanne Alberto regnāte apud Bucouinam ſyluam accepta, Turcarumq; ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modo felicitate, verum etiam celeritate vicit, ac domuit, cæſiſq; eorum copijs, vaſtatis longe lateq; agris, ſenatu penè omni capto, Bogdanum

regulum gentis, quem Vaivodam & palatinum vocant, restituentem prædam, quam paulo ante in Russia ceperat, in verba sua iurare coëgit: & amissam maiorum suorũ culpa Pocutiam, ab eo recepit. Nostra vero memoria, cum Petrus palatinus rebellasset, Pocuciamq́ꝫ rursus inuasisset, primum sex millia hostium apud Gvosdeciam arcem, ac mox viginti duo millia apud Obertinum pagum vix à quatuor millibus nostrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio viro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, palatinus ipse saucius vix fuga euasit. Nec tamen ad officium rediijt, donec postea in arce Chocimensi obsessus, & ad extrema redactus, solenne vnà cum proce-

proceribus & cuncta nobilitate sua regi iusiurandum dedit. Porrò cum Germanis Prussiam sibi vendicantibus, quo tempore tu Sigismũde Auguste natus es, bellatũ quidem varie, sed nunquam, nisi prospere à nostris dimicatum est. Nempè apud Prusmarcum, Zeburgam, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam, & Rastemburgam, à Iacobo Sencignouio, apud Pissiam à Stanislao Masouiorum duce, in sinu Varmiensi nauali prælio à Gedanẽsibus, bis apud Bartensteinam, sæpius à Prædislao Lanscoronio & Ioanne Zaremba palatino Calissiensi multis in locis, apud Heilisbergam ab Alexandro Ilouio, Gedani & Elbingæ, cum eas vrbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati: Ad extremum tot cladibus, & inedia, vigilijs, et iugi nostrorũ equi-

 tum

tum vexatione fracti et ad paucos redacti, Pruſsia exceſsere. Quid ego de Moſchis loquar? qui vel præcipuam glorię et victoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Poloſcū, olim quidem ſeptem millia hoſtium à Ioanne Boratinio viro acri et animoſo interfecta, Deinde vero tredecimo abhinc anno, cum ij Litvaniam non amplius decem & octo milliarijs à Vilna metropoli, hiberna excurſione depopulati, reuerterētur, mille extremi agminis, quos ſolos Litvana nobilitas cum aulico regis comitatu tumultuarie accurrēs, aſsequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in interiore Litvania prædabundi, magnum ſuorum numerū, et prædam, quā abigebant, Litvanis inſequētibus, amiſere. Iam apud Starodubū, Radogoſtiam, et apud Smolenſcum

lenſcum

lenſcum aliquoties ante tredecim annos ductu Georgij Radiuili Caſtellani Vilnenſis non ſine magnis cladibus profligati. Apud Orſam vero cum primū Sigiſmundus regnare cępiſset, ne expectare quidem noſtros, dum Boriſthenē tranarēt, ſuſtinuere, experti vim eorum in vna & altera turma, quę primo impetu incredibili audacia traiecerant. Verum dilapſi, cū vaſtari ſua vltra Veſmam etiam atqꝫ Drohobuſum cernerent, denuo coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille noſtros mercenarios milites, cum paucis Litvanis longius à caſtris regijs ad Smolenſcū poſitis progreſſos, auſi ſunt. Magnis vero incōmodis affecti, Moſiro, Turouio & alijs quibuſdā munitionibus, quas dudū Michael Glinſcius ad eos perfugiens interceperat,

 commu-

commutatisq́ʒ captiuis quinquagin-
ta nobilioribus ac senatorij ordinis,
quos de Litvanis Alexãdro rege vi-
cto apud Vedrusios cęperant, pacem
accepere. Nec maiore ij fuere fiducia
longe post, cũ Radogostiam ac dein-
de Ioanne Tarnouio nostros ducen-
te, Homiam & Starodobum arces à
nostris partim vi captas, partim in
deditionem acceptas, amisere. Et Sta-
rodubũ quidem, cum amplius quin-
decim millibus armatorum, qui fue-
runt in eius arcis præsidio: qui soli
nostrorum numerum longe supera-
bant, virtute perpaucorum militum
nostrorũ, & sulfurati pulueris ignisq́ʒ
adiumento expugnatum & euersum.
Neqʒ vero ij tanto temporis hoc est
plus quàm viginti annorũ interual-
lo, quantum inter Orsensem pugnã,
de qua iam dicam, & hoc extremum
Staro-

Starodubense bellum intercessit, ab
iectos semel spiritus recipere potue-
re. Orsensem vero illam celeberrimã
et cum omnibus ferè omnium gen-
tium atqʒ seculorum victorijs compa
randam, victoriam, quid hic pluribus
cõmemorare attinet? Eadem opera
Soli lumen adderem. Quis enim est,
qui nesciat illo prælio, Constantino
Ostrogio principe & Ioanne Svir-
souio ducibus, octoginta millia Mo-
schorũ bellatorum, qui omnem no-
strum exercitum non modo protere-
re posse videbantur, verũ etiam Bo-
risthenem tranare passi, pecudum in
modum flagris abigere in Moscouiã
destinarant, ingenti strage interfecta
esse, ita vt desyderatorum numerus
ad quadraginta ferè millia peruenis-
se, vel certe duo & triginta millia
superasse dicatur: ductores eius exer-

 citus

citus, viros illustres, omnemq; senatũ gentis et supra quatuor millia captiuos viuos in potestatem venisse direpta castra opulentissima : ducem ipsum Basiliũ bellatorem exercitatũ, et contra Tartaros & alias gentes finitimas victoriosum, vsq; ad regiam suam Mosqvam profugisse, atq; ibi amplius centũ & viginti milliaribus bene longis à loco conflictus tamen vix tuto se subsistere posse credidisse. Tantus vero tunc pauor Moschorũ animos occuparat, vt Smolenscum Seuerum, Nouogrodum, & complures alias munitiones, quę ferè fraude et perfidia Russorũ, partim hoc ipso rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostium venerant, desertas tunc ac vacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim victoriam

victoriã per tẽpus anni quiuissent. Atq; hæc quidem sunt bellica huius regis decora præcipua. (Nam leuiora multa prætereo, ne anxie et minutatim cuncta exquirere & persequi videar.) Quæ quidẽ hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata : vt pote in summa ærarij inopia, & pleraq; omnia longe imparibus viribus gesta, ita vt bene cum nostris agi videretur, quoties non plus duplo hostium multitudo excederet. Has tot ac tantas victorias tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est, vt est rerum humanarũ conditio varia & instabilis, si quę clades interpolarũt. Sed quotnã, et quãtulę sunt eę? Vna apud Socalũ à Tartaris, temeritate Russicę nobilitatis accepta, vbi q̃tuor fortasse millia nostrorũ à q̃draginta millib⁹ Tartarorũ loci opportunitate

portunitate vsorum, defatigata veri-
us q̃ superata, non incruentam hosti-
bus victoriam cõcessere. Nostri mil-
le ducẽti desyderati, barbarorum ve-
ro cæsa quatuor millia. Itaq; raptim
ij cum præda, q̃uis victores retroces-
sere. Altera apud Serethum amnem,
cũ perpauci nostri in hostico palan-
tes à Valachis circumfusis oppressi
sunt. Vbi tamen non plures ducentis
nostris perire. Nam cum peruastata
longe lateq; circum Psicouiam siue
Plescouiam Moscouia, ab oppugna-
tione Oposcę à valido hostium præ-
sidio reiecti sumus, ignominia illa ve-
rius, quã clades fuit, ductorum insci-
tia & incuria (nolo dicere ignauia)
accepta. Amissa vero magna pars Al-
bę Russię Michaelis Glinscij homi-
nis ambitiosi, et Alexandri regis gra-
tia inflati, proditioni, et Russorũ atq;
præsi-

præsidiariorũ militum perfidię, im
putanda est, Porro apud Ozacouiã,
cum vir in primis strenuus Nicola-
us Senauius eousq; cũ mille, opinor,
equitibus priuato consilio popula-
bundus excurrisset, priuata illa, non
publica clades fuit, credulitate eius, &
perfidia Tartarorum contracta. Hę
sunt vniuersę clades, quas Sigismun-
do regnante accepimus: quę omnes
vna aliqua ex his, quas superius per-
currimus victorijs abunde expiatę et
compensatę sunt: nec scio an quasi
nevuli quidã formosum corpus, vel
nubeculę meridianum solem, tot illas
clarissimas victorias illustriores red-
didêre. Bello'ne autẽ tantum clarus,
an etiam pace Sigismũdus fuit? Imò
vero pace, quã semper expetiuit, cla-
rissimus. Testantur id tantę opes &
facultates hominũ nostrorum, tam
opulenta

opulēta cum externis cōmercia, tan-
tus ſplendor, ne dicam luxus, tanta
elegantia cū in ædificijs & victu, cul-
tuq; corporis, tum in ſermone et mo-
ribus, quanta nunq̄ ante hunc regem
in Polonia fuit: Loquūtur leges di-
ligentius aliquanto conſcriptę: Cla-
mant tot arces inſtauratę, tot exor-
nata templa dei opt. max. tam ſplen-
dide et magnifice exædificata publicis
iuxta ac priuatis ædificijs Cracouia,
Poſnania, Leopolis, Varſouia, Lu-
blinum, Gedanū, & alię quædam vr-
bes atq; emporia, tam deniq; culta &
habitata Ruſsia, Pruſsia, Litvania, &
Podolia, quę regiões antea ſylueſtres
& incultę, aut ſuperiorum temporū
cõditione deſertę magna ex parte ia-
cuerant. Quid ego priuatos Sigiſ-
mundi theſauros, & ærarium ſine vl-
la cuiuſquam iniuria, in extremos
reipub.

reipub. vſus aſſeruatum? quid tot ac
tantas poſseſsiones à maioribus eius
oppigneratas, ab hoc vero redēptas,
cōmemorem? Hæc eo ſunt maiora,
et magis honorifica, quo fœdius fuit
ac deformius, quoſdam ante eum re-
ges quotidianis quoq; ſumptibus in-
terdum defectos eſse. Iam vero non
minima eſt & illa felicitatis acceſsio,
quòd eo regnante Zatorienſis ditio,
et Maſouia poſt quadringenteſimū
ferè annum ad corpus et compagem
Polonię rediuerunt: Pruſsia recuſatū
diu, & aliquoties excuſsum iugum ac-
cepit: Pomerani Stolpenſes ad inter-
miſsam aliquãdiu huius regni ſocie-
tatem & clientelam, iureiurando ada-
cti, reuenere: In qua tamen noſtra
cõniuentia non diu permanſere. Por-
rò in commemorandis coniugijs &
liberis, quę non exigua felicitatis hu-
manę

manę pars eſt, diutius me immorari
neceſſe non eſt. Permulti ſunt in hoc
cœtu, qui priorem eius vxorem, Bar-
baram, Stephani comitis Scepuſien-
ſis, ac Tranſyluaniēſium palatini cu-
ius ductu nonnunquam cum Turcis
Vngari fortiter dimicarunt, filiam,
Ioānis poſtea regis Vngarorum ſo-
rorem, fœminam ſanctiſſimam &
pientiſſimam nouerunt: quę quidem
maximam illam Orſenſem de Mo-
ſchis victoriam aſsiduis diurnis ac
nocturnis precibus, cum lachrymis
et profuſa in egenos beneficentia, aſ-
perioreq́ꝫ cultu corporis & ieiunio
coniunctis, à Deo impetraſse exiſti-
mata eſt. Quę quàm coniuncte cum
viro vixerit, magno & longo mœ-
rore, & vberi fletu, ac penè muliebri
eiulatu poſt mortem eius indulgen-
tiſsimus rex teſtatus eſt. Hac imma-
turè

turè intra tertium annū amiſſa, alte-
rā ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit,
Bonam Sphortiā Ioannis Galeatij,
Sphortię Mediolanēſiū ducis, & Iſa-
bellę Arragonię filiā: Cuius auus ma-
ternus, Alfonſus eius nominis ſecun-
dus, Neapolitanorum rex, & ſtirpis
Arragoniorum ac Siculorum regū,
de qua Carolus quoqꝫ & Ferdinan-
dus ſummi monarchę maternum ge-
nus ducunt, antiquitate, & ſua virtu-
te fuit clariſſimus. Paternus vero
proauus Frāciſcus Sphortia, Sphor-
tię, qui primus eam familiam rebus
magnis geſtis fundauit, filius, cū plu-
rima & grauiſſima bella, cum maxi-
mis principibus, potentiſſimis popu-
lis, & præſtātiſſimis bellatoribus per
omnem Italiam proſpere geſſiſſet,
nominisq́ꝫ ſui gloria ac terrore eam
impleſſet, à Philippo Maria Medio-

 lanenſiū

lanensium duce, Blancę Marię filię coniugio, dotalíq́ Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram vxorem Sigismundus rex accepit: De qua, quoniam præsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicam amplius, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum regē, vt his extremis aliquot annis ægrotantem, & viribus plane destitutum non coniugali charitate, sed ancillari plane ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, vt plurimū ei vicissim Rex amantissimus indulgeret. Harum vero duarum vxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam, fœminam lectissimā, Ioachimo Marchioni Brādeburgensi, electori

electori Romani Imperij matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea viuens adhuc auctus est. E Bona vero maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum, affini iam prius suo, nuptui tradidit, nepotemq́ ex ea, regia, quemadmodū fertur, indole puerum suscepit: quę mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas vero tres, Sophiam, Annam, & Catharinam virgines spectantissimas, magnorumq́ regum connubijs dignas, quas hic dolore immature amissi patris miserabiliter lamentantes & humi abiectas videtis, elocari ipsi, ita vt optabat, datum non est. Filius vero vnicus hic Sigismūdus Augustus, puer etiam dum decimum agens an

D ij num

num paterno regno, ipsius opera studioq́ꝫ ante decem & octo annos inauguratus, post iuuenis factus, vxorem accepit voluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæsaris, & Vngarorum ac Boemorum regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & mansuetudine, hæc cū probitate, probitas deniqꝫ cum pietate (quę ipsi patria virtus fuit) certabat, ita vt nescires, qd in ea potissimū admirareris. Quę vtinā vixisset diutius, et æditis socero optatis ac sui similibus nepotibus, felicitatem eius perfecisset, tranquillitatemq́ꝫ huius regni stabiliuisset. Sed nō merebantur hæc opinor nostra scelera. Nunc ad Sigismundum redeo. Nonne igitur hoc singularis cuiusdā felicitatis fuit, Rege patre, patruo, auoq́ꝫ, matre vero Cæsaris

Cæsaris filia, & magni regis sorore ortum esse, tres fratres, & vnius ex his filium reges vidisse, regē & ipsum supra vnum & quadraginta annos tranquille feliciterq́ꝫ regnasse? summis principibus venerabilem, hostibus formidabilem, cæteris admirabilem fuisse? regnū legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia et gloria longe florentius, quàm acceperat, reliquisse? filiam reginam, alterā vero regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? filium deniqꝫ regem secum & post se fecisse? morientem permagnum sui desyderium bonis omnibus reliquisse? Nonne hæc inquam ei preclarissima, et longe posteritati memorabilia in hac vita contigerunt? Atqꝫ hæc tamē plæraqꝫ omnia, externa sunt bona: in quibus fortuna plurimum sibi

 vendi-

vendicat:Sed ab eo tamen ratione &
conſilio moderata ſunt. Quid ego
nunc formam & ſtaturam eius, ro-
bur cuiuſuis honeſti laboris patiens,
dignitatē oris,dignamq́;,vt ait poëta
ſummus,imperio faciem depingam?
Quod ſi facere maxime velim, non
poſſim. Prius enim ferè hæc in eo
ætate ingraueſcēte marceſcere cœpe-
runt, quàm ego in hanc lucem pro-
dij. Sed tamen permanſerunt in eo
etiam affecta iam ætate non obſcura
earum rerum veſtigia.Roboris vero
et virium eius argumenta, fractę in-
ter manus non ſemel florentiore æ-
tate ferreę equorum ſoleę,rupti funes
canapei craſſiores,intenſę manu bali-
ſtę, diſcerpti biſoriarum cartarū fa-
ſciculi,à maioribus natu, qui hæc fie-
ri ab eo viderunt,prædicantur. Atq;
hæc leuiora fortaſſe cuiquam videan-
tur.

tur. Illa quidē non in poſtrema bo-
norum parte numeranda ſunt, ſani-
tas,quę ipſi perpetua ferè ante extre-
mam ſenectutem fuit: integritas &
ſolida compago membrorum, quę
afflictas morbo vires facile recupe-
rabat: vigor ſenſuum, qui ad extre-
mum vſq; eum non deſtituit: firma,
melioribus præſertim annis memo-
ria: deniq; acumen ingenij, quo fra-
tres maioresq́; ſuos longo interuallo
anteiuit. Sed & hæc omnia, vt ſint
magis propria hominis, quàm illa
ſuperiora,tamen ad corpus ferè, quę
deterior pars hominis eſt,pertinent,
nec magna laude & admiratione di-
gna ſunt, quippe cum quibus naſca-
mur, quæq; in poteſtate noſtra non
ſint, & ingenuo cum ſeruis, vrbano
cum ruſticis,nobili cum plebeis, regi
cum mediaſtinis & baiulis, deniq;
bono

bono viro cum improbis cõmunia ſint. Tametſi ne mutę quidẽ pecudes penitus horũ bonorũ expertes ſunt. Quin plæraq; in illis, quàm in nobis maiora & illuſtriora ſpectantur. Viribus quidem ab vrſis & leonibus, agilitate à ceruis & biſontibus, longeuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſſis ab equis & pauonibus, ſanitate à piſcibus, ſenſuum vigore à lincibus, aquilis, canibus, vulturibus, induſtria & ingenio quodam modo ab elephantis, vulpibus, & apibus, ſic alijs rebus ab alijs fortaſſe ſuperamur. Cæterum in animo vera hominis et propria laus eſt. Corpus em̃ partim inſtrumentũ, partim domiciliũ, partim etiã carcerem & ergaſtulum animi ſapientiſſimi homines eſſe voluerunt. Animũ ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui vero mol-

liſſimè

liſſimè ſenſerũt, partẽ quidem hominis, ſed longe deteriorẽ, corpus dixerunt: In animo omnem hominis excellentiam & principatum collocarũt. Quocirca his quę externa, quæq; corporis bona dicuntur, ita obiter tranſcurſis, ad eas, quę ſunt proprię hominis, atq; adeo magni & excellentis principis laudes, tranſeamus. Quas dum, quãta maxime breuitate poterimus, perſequimur, quæſo, vt benigne & attente, quod feciſtis adhuc, audiatis. Virtutem, ſummam animi, atq; adeo hominis perfectionẽ quicunq; recte philoſophati ſunt, dixerunt, eiuſq; virtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iuſticiam, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, vnde officium, & omnis honeſta, & laude digna actio manaret, eſſe voluerunt. Quænam

E ergo

ergo ex his in hoc prestantissimo re-
ge desyderata est? Prudentiane? quę
ex præteritis & præsentibus, ea quę
deinceps euentura sint, colligit: cau-
sas rerum videt: recte de rebus iudi-
cat: sibi suisq; in longum prospicit:
impendentia mala sapienter auertit.
At ea summa & admirabilis in eo
fuit. Argumēto est, bene & cum ap-
probatione cunctorum, quoad ei per
ætatem atq; morbum licuit, admini-
strata, & inter tot vndiq; imminen-
tes hostes per tot annos incolumis
conseruata respublica. Nam quis sa-
pientius eo, siue ex legibus & mori-
bus nostris, siue ex æquo & bono ius
dixit? Nihil eum varietas legum atq;
morum, quibus alijs equestris ordo,
alijs oppidani, alijs agrestes, deinde
diuersis Poloni, Litvani, Masouri,
Prussi, Silesijq; vtuntur, nihil diuersa
& pu-

& pugnantia nonnunq̄ senatorum
iudicia, quo minus ius suum cuiq;
tribueret, perturbarunt. Accidit in-
terdum, vt post dictas à senatu sen-
tentias, vltima ipsius, ab omnibus di-
uersa, & tamen omnium esset æquis-
simi. Porro in consilijs de repub. ni-
hil temere & incōsulte faciebat, cun-
cta ad publicam, non partis, aut ordi-
nis huius vel illius, sed omniū vtilita-
tem referens: fortunę quàm mini-
mum sese suaq; permittens: ac tuta
consilia lubētius, quàm calida & peri-
culosa semper secutus: Bella, in qui-
bus fortuna plurimum dominatur,
nunq̄ appetiuit, nec nisi necessario, &
graui iniuria prouocatus suscepit, &
ita quidem, vt ab illa Comici poetę
sentētia non discederet: Omnia pri-
us experiri, quàm armis, sapientem
decet. Itaq; à quietis consilijs nunquā,
 ne inter

ne inter media quidem arma, & re-
bus ad nutum fluentibus, abhorruit:
Regna à Suetijs, Vngaris, & Boe-
mis, quemadmodum superius dixi,
delata refutauit, ne se patriamq́ꝫ suam
nouis et periculosis bellis implicaret,
Valachos subiugare, siue adeo ex-
terminare, ob rupta crebro fœdera
cum posset, noluit, ne vel illi despera-
tione adducti, Turcis sese dederent,
vel redacta in prouincię formā Va-
lachia, & amoto quasi obice, ipse dif-
ficilimum cum potentissimis Turca-
rum tyrannis bellum de finibus ge-
rere cogeretur. Non quòd à pia con-
tra barbaros ac deuotos Christiani
nominis hostes expeditione penitus
abhorreret, sed quòd suas illorumq́ꝫ
vires iusta lance metiretur. Sic enim
iudicabat neqꝫ suum esse, neqꝫ vnius
planè cuiusquam principis, tam vali-

dum hostem, qui Asię, Africę, Euro-
peq́ꝫ magnam partem ditione tene-
ret, florētissimum Græcię imperium
euertisset, Caramannos, Cylicas, Sy-
ros, Aegiptios, & nescio quas præte-
rea gentes vna æstate subiugasset, de-
niqꝫ latissime dominanti Persarum
regi grauis esset, debellare. Coniun-
genda esse Christianis principibus
arma, si hostem illum à ceruicibus
suis vellent depellere. Cum ergo ani-
maduerteret cæteros principes fera-
libus odijs inter se digladiari, ac to-
tum penè orbem Christianum plusq̄
ciuilibus bellis ardere, omni honesta
ratione semper Turcicum bellū de-
clinauit, & Ludouico, fratris filio,
Vngarorum, & Boemorum regi se-
dulo idē suasit: qui iuuenis si patrui,
quàm ferociorum quorundam con-
siliariorum suorum consilijs obtem-

perare maluiſset, oblatamq́ꝫ à Tur-
cis pacem accepiſset, ſeu verius ipſis
expetitam dediſset, viueret fortaſsis
adhuc, neqꝫ munitiſsimum Chriſtia-
norum regnorum propugnaculum,
Vngariam ſecũ vnà perdidiſset. Hęc
ſanè fuit cauſa, cur apud pientiſsimũ
et Chriſtianiſsimũ regem Sigiſmun-
dum nihil valuerunt Iulij ſecundi, Le
onis decimi, Adriani ſexti, & Clemẽ-
tis ſeptimi pontificum maximorum
preces & exhortationes, ad ſuſcipiẽ-
dum contra Turcas bellum incitan-
tium. Optabat quidem ſapientiſsi-
mus rex tempus illud, cũ Chriſtiani
principes reſtinctis inteſtinis bellis,
reconciliatisq́ꝫ inter ſe animis, ad in-
ferendum Turcis bellũ conſpirarent,
plurimumqꝫ in id operę, laboris,
et ſumptuum impendit, ſiue quando
cum Maximiliano Cæſare congreſ-
ſus

ſus eſt, ſiue cum miſsis non ſemel ad
diſsidentes principes, & ad pontifices
maximos, veluti preſides & modera-
tores reipub. Chriſtianę legatiõibus,
accurate ac diligenter ea de re egit.
Et cum initio nonnulla eius rei ſpes
ei affulſiſset, non niſi annuas inducias
Baiazeti, Solimanni huius auo, petẽ-
ti dare voluit. Ea vero ſpe fruſtra-
tus, ſæpe diuinauit, nunquã id ſe vi-
uente eeuenturum eſse, vt Chriſtiani
principes aduerſus cõmunem illum
hoſtem vires coniungerent. Intelli-
gebat enim, quouſqꝫ nonnullarũ na-
tionum mutua inter ipſas odia pro-
ceſsiſsent: nec defore Turcis, quos à
cæterorum conſenſu, ad impediendos
pios conatus, auellerent. Quid illud?
cum principes Chriſtiani complures,
quos nominare neceſse non eſt, ſub
Clemente pontifice, in ſuum fœdus,
contra

contra Carolum Cæsarem, partim inuidentia felicitatis eius, partim potentię metu initum, pertrahere eum non potuerunt? aut cum nuper primarij Germanię principes, affines ferè ipsius, et præpotens illa tot opulentorum populorum cōtra eundem Imperatorem et fratrem eius conspiratio, pellicere eum in societatem suam nequiuit? ne eatenus quidem, vt vel pecunię nonnihil mutuo daret affinibus & cognatis, vel conatus illos tacite approbaret, vel deniq₃, ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationē dabant apud Cæsares, libertas et instituta nostra. Non modo autē nihil eorum fecit, sed etiam disuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est. Atq₃ vtinam ei obsecundatum esset, non tam

non tam vasta quibusdam locis, neq₃ tam exhausta passim esset pecunijs iuxta ac viris Germania, & liberi adhuc principes quidam retinerent dominatus suos amplissimos. Sed fortasse sic Deo visum, vt fastum & cōtumaciam, prætextu libertatis euangelicę contra sanctissimas leges et instituta maiorum, contra antiquissimum vniuersi Christiani orbis consensum, & cōtra legitimos magistratus suos impie sese efferentem, retunderet. Cum igitur hæc vel faceret, vel recusaret optimus rex Sigismundus, nonne magna fuit illa eius prudētia cum fide amicitię & constantia coniuncta? Quid? cum Ioanni regi, bis affini suo, ne regnum Vngarorū Ferdinando Maximiliani nepoti iam prius destinatum, susciperet, disuadere frustra studuit? aut cum ei profu

F go,

go, exilij quidem locum apud se indulsit, vt aliquid necessitudini, & calamitati eius tamen daret, auxilia vero contra eundem Ferdinandum negauit: aut cum pacem inter eos componere magna cura instituit: Cernebat nimirũ sapientissimus princeps à longe, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq; malis & calamitatibus non modo florentissimum illud regnum, verumetiam finitimas ei regiones inuoluturũ esset bellum illud inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officium Gedanensibus, quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, vt nunquã ab eis Polonia & Litvania quietę esse possent, an non magno &
exquisito

exquisito consilio vsus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia vacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent, Maximilianus vero Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunq; posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret, Tartaris donatiuum, siue stipendium cõstituit, non modo vt ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodum dixi, bellis impeditas, liberaret, verum etiam vt eorum opera, in vexandis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis, paruo redempta vteretur. Qua re tantum profecit, vt & Moschos ad petendam pacẽ adigeret, & tam culta & habitata sit, quã nunquam sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia. Quàm soli-
F ij dum

dum vero fuit eius iudicium in mandandis honoribus & magiſtratibus, et in allegendis in ſenatum viris idoneis, quoties id ei arbitrio ſuo facere per quoſdam importuniores, quibus impenſius indulgebat, licuit? Atq; hoc id admirabilius eſt, quod difficile eſt non peccare in hac parte maximis quibuſq; regibus & principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis et factis cunctatio, ne ipſa quidem ſua cōmendatione caret. Nimirum ſapientis eſt, nihil temere, nihil præcipitanter, ſed omnia conſulto ac deliberate agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti vnq̄ pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumentis non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius maximus:

de quo vulgatus eſt ille poetę cuiuſdā verſiculus. Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem. Atq; hactenus quidem de prudentia Sigiſmundi regis nobis dictum ſit modo. Cuius quidem ipſi cauſa fuit timor Dei, cū lacte nutricis, vt ita dicam, imbibitus. Initium enim ſapientię, quemadmodum ſapientiſſimi reges Dauid & Solomon inquiunt, eſt timor domini. Fortitudine vero & magnitudine animi quāta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulſanda & ſuſcipienda pro ſalute & incolumitate ſuorum bella, quàm contemnens earum rerum, quę maxime in hac vita expetendę eſſe videantur, qualia ſunt, regna & imperia, ſatis iam opinor intellexiſtis ex his, quę ſuperius diximus. Quin ex illo quoq; magnitudinem animi eius intelligere licet,

quòd Prussico bello', cum terrore nō
modico aduentantium è Germania
auxiliorum , meliore rursus loco res
Cruciferorum esse cœpissent nihil de
conditionibus pacis , hosti prius à se
oblatis,mutare voluit : Aut quòd cū
ipsi Litvanię possessionē post mor-
tem Alexādri fratris adeunti, de no-
uis quorundam Litvanorum moti-
bus renunciaretur,non est deterritus,
quo minus institutum cū pauco co-
mitatu aulico iter prosequeretur : Et
cum deinde Michaelem Glinscium
ducem Russum , qui ad dominatum
adspirare dicebatur,cum valido equi-
tatu aduentare , in balneo tunc forte
sese abluens, cognouisset, neutiquam
turbatus est animo. Venientem,cùm
tranquillo vultu & comiter accepis-
set,cuncta ei scelerata consilia (quod
Michael ipse postea fassus esse fert̃)

e pectore

è pectore excussit. Tantum eius ani-
mi magnitudo in graui & constanti
aspectu relucens, apud hominem A-
lexandri regis nimia gratia insolescē-
tem, ac dominanti cupiditate incen-
sum,valuit. Sic feroces alioqui canes
ad Molossorum aspectum proijcere
sese, & adulari cauda solent. Quid il-
lud? ꝗ Vngaris & Boemis cum suis
regibus Viennam ad Maximilianū
Cæsarem proficisci, fideiq; eius, quē
Posonij in constituto congressus lo-
co diu frustra expectarāt,credere sese
ob non leues suspiciones dubitātibus,
ipse, nō sanè amicū ad eam diem ex-
pertus Cæsarem , permagna fiducia
ire ad eum perrexit , ac cæteris idem
faciendi,data fide pro Cæsare,author
fuit? Porro æquabilitate animi in v-
traq; fortuna , tanta fuit , vt neq; se-
cundis rebus difflueret , neq; aduersis

frange-

frangeretur: A superbia et fastu sem-
per alienus, aditu & affatu facilis fu-
it. Aestus, frigoris, inedię, & laboris
patientissimus: quippè qui ab ineun-
te ætate molliciei delicijsq; minime
adsuefactus esset: crassioribus cibis,
et pannis, & caprinis pellibus, quod
iactitare ipse solitus erat, innutritus.
Morbos, & alia vitę incommoda ad-
modum æquo animo ferebat. Quo-
dam tempore ad sectiōem digiti pe-
dis, sacro, vt medici dicunt, igne in-
flammati, nihil est planè commotus.
Porro cū arx hæc conflagrasset, illa
de re tantum angebatur animi, ꝙ du-
bitaret tantisper, se deinceps victu-
rum esse, donec eam instauraret. Pu-
blica suorum incommoda depellere,
damnaq; vindicare non libenter ne-
glexit. Priuatas vero suas iniurias,
obtrectationes, conuicia, & maledi-

cta insolētiorum hominum ita con-
tempsit, vt nunquam vindicaret, nec
esset ob id deinceps ad beneficentiam
in huiusmodi homines restrictior:
Iam vero temperantia & moderati-
one non modo cū laudatissimis om-
nium gentium regibus & principi-
bus, verum etiam cum priscis philo-
sophis, quorum seuerior & accurati-
us instituta fuit vita, certare potuit.
Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, ni-
hil insolentius, nihil dissolutius & fla-
gitiosius vnq̄ dictum aut factum.
Fuit in eo vultus æquabilis & ad se-
ueritatem compositus, incessus lenis,
sermo perparcus & grauis, sale tamē
et lepore non inurbano neq; petulā-
ti nonnunquam temperatus. A sor-
dibus semper abhorruit, sed frugali
tamen victu, & cultu corporis ele-
gantiore quàm splendidiore vsus est,

nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat: Nam tunc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat. Eademq; de causa splendidius q̃ quisq; maiorũ suorum habitare instituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è vita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatẽ, munditiam, elegantiam, & splendorẽ cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longe alia nunc est facies rerũ in Polonia, q̃ ante hunc regem fuit. Sobrietatem vero rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem vsq; patris auiq; instituto, planè abstemius & aquę potor fuit: Ingrauescente vero ætate, medicorũ suasu vinum bibere didicit, sed ita tamen, vt nunquam eum quisquã ebrium viderit. Edatior quidem & libidinosior

dinosior natura fuit: verum in vtroq; tamen magnopere sibi imperabat: Cum prægrauatum se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod vero ad venerem attinet, cælebs quidem viridiore ætate laxius aliquanto vixit, & liberius, nec tamen alienos thoros contaminauit, nec vim cuiq̃ honestę & pudicę intulit, neq; fœdius quicq̃, quod honeste aures abhorreant, admisit: & vero illos lubricę ætatis lapsus multis clarissimis virtutibus compensauit atq; contexit. Maritus vero, coniugij fidem sancte seruauit. Verecundia summa, & penè virginali quoad vixit, fuit. Nudum se, aut necessitati naturę satisfacientẽ, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, conspici passus. Objurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, non sine ru-

 bore

bore solitus. A probris, maledictis,
quãuis et acerbioribus verbis, iratus
omnino sibi tẽperauit. Quanta vero
fuit huius optimi regis modestia? qui
cũ acri et solido esset cũ in iudicando,
tum in consultando iudicio, & neq;
gratia, neq; odio facile deduci se ab
æquo & bono pateretur, tamen ni-
hil ferè maius vnquam sine consil.o
senatus fecit aut statuit, ac nonnunq̃
de recta sententia sua consensu sena-
tus adductus decessit, ne pertinax es-
se videretur: quod ingens est & per-
niciosum plærunq; in principe vitiũ.
Fiunt enim multa interdum iniuste
et inutiliter, atq; etiam temere & cũ
multorum exitio ab ijs, qui sibi plus
quàm cæteri sapere vidẽtur, dum iu-
dicio suo freti aliena consilia asper-
nantur. Iam illud, nonne magnę fuit
modestię simul & grauitatis, quod
aduer-

aduersantem sæpe desyderijs suis, vel
vtilibus, vel certe non perniciosis
reipub. nobilitatem, æquo & mode-
derato animo pertulit, neq; vi quicq̃
inuitis extorquere aggressus est, neq;
intemperantiorem cuiusq; in se petu-
lãtiam acerbius vltus est, ne tum qui-
dem, cum apud Leopolim concitatę
multitudinis conatus prodigiosa tẽ-
pestate diuinitus disturbati, ferocio-
rem eum facere potuerunt? Ac ne
eblandiri quidem præter dignitatem
aliquid, quod extorquere nollet, vo-
luit. Non pauca tamen aliquãdo ex-
tra ordinẽ et præter debitũ huic eius
modestię, cõsensu & obsequio multi-
tudinis atq; cõsiliariorũ cõcessa sunt.
Ita nimirum sæpe plus impetrat mo-
destia, quàm exprimit imperium &
violẽtia, præsertim ab hominibus ab
humanitate & libertate non alienis-
 simis.

ſimis. Ab eo vero, quem ſibi in omni vita propoſuerat, modo, neq; cupiditate vlla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduerſitate & ægritudine animi, neq; læticia deniq; & voluptate, quę res tranſuerſos ferè rapiunt homines, facile vnq̃ auocatus eſt, & abſtractus. Porro ſi quãdo animum grauibus & continentibus reipub. occupationibus laſſum, & quaſi fatiſcentem recreare & relaxare voluiſſet, equitationibus, ac ceruorum, onagrorum, aprorum, vrſorum, & biſontium venationibus (quod ſtudiũ ipſi gentiliciũ atq; hæreditariũ fuit) non ſine vtili & ſalubri corporis & virium, atq; etiam induſtrię exercitatione id facere ſolitus eſt: Interdum etiam equeſtrium certaminum atq; ludorum ſpectaculis. Scurrilibus quidem iocis, et leuioribus ſordidiſue lu

ſibus,

ſibus, mimis item, & hiſtrionibus, & morionibus non libenter, præſertim integrioribus adhuc viribus, vacauit. Nec plura nũc de regis huius temperantia & modeſtia dicam. Reliqua eſt nobis vna maxima & præclariſſima virtus eius, quę eiuſmodi eſt, vt neq; veſperugo, neq; aurora ſit magis admirabilis, quemadmodum inquit ſapiẽs quidã: Iuſticia inquam: qua firmantur ſolia, vt ait ſapiẽtiſſimus rex Solomon, ſtabiliunturq; regna: Quę quidem vel maxime in hoc rege reſplẽduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum eſt ſolium eius, regnumq; ſtabilitum. Nam ſiue æquabilitatem & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerſo & vario, quam eſt in hoc regno, ſpectes, ſiue grauitatem & conſtantiam inter diuerſas plærunq; ſenatorum, & nonnunquã pugnantes

inter

inter se sententias, studiaq́; ad gratiā
vel odium (vt fit) inclinantium, siue
laborem & patientiam in exercendis
iudicijs, quoad ei per valetudinem li-
cuit, & audiendis etiam infimorū ho-
minum querimonijs, est quod admi-
reris, nedum laudes. Admiranda est
et illa eius continentia, ꝙ nemini vnq̄
eo regnāte, quamuis luculentas, quā-
uis amœnas possessiones regijs vici-
nas habere obfuit: quin illum vicinū,
quàm proceres quosdam, cuncti ma-
luistis. Quid ego fidem eius cum in
promissis, tum in fœderibus & ami-
citijs, inimicis iuxta ac amicis specta-
tam, prædicem? Cōmemoraui non-
nulla superius, quę ad hanc rem per-
tinent, Nempè quòd ad dissoluēdam
cum Cæsaribus Carolo & Ferdinā-
do amicitiam adduci se nunq̄ passus
est, ne à necessarijs quidem & affini-
bus.

bus. Promissi vero quam tenax fue-
rit, possem hic, si necesse esset, locu-
pletissimos eius rei testes citare, non-
nullos viros amplissimos, qui partim
hic adsunt, & hæc taciti audiunt, par-
tim iam è viuis excesserunt: quibus
quo minus præstaret semel promis-
sa, neq; gratia, neq; odio, neq; preci-
bus, neq; conuicijs, neq; lachrymis
cuiusquam flecti potuit: Nihil in eo
fallax aut multiplex, aperti vero &
simplices fuere mores, pariter et ora-
tio. Et quoniam ea, quę respub. con-
tinet, tuetur, & florentes facit, iusti-
cia, pœna & præmio, seueritate & cle-
mentia maxime constat, de his quoq;
pauca dicamus. Vtrumq; ille qui-
dē coluit, nec, dum alterum sequitur,
neglexit alterum: Sed cum intellige-
ret, liberis & minime maliciosis po-
pulis se imperare, & satis magnā pœ-

 nam

nam ſceleri & ignauię, inſtitutis maiorum noſtrorum eſse propoſitam, infamiam inquam & odium bonorum virorum, ad ſeueritatem quidē et expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſsior, nec niſi neceſsario, quēadmodum ad ſecandū vrendumq́ꝫ medici, ad hoc deſcendebat: Vt, cum Caſimirienſes aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam, tumultu cōcitatę multitudinis patratam ſupplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde exiſteret, & vt illi exemplo eſsent in poſterū magiſtratibus, multitudinem temere concitantibus, concitatamùe non refrenantibus, vel cum Gedani de capitibus ſeditionis vrbanę ſupplicium ſumpſit: vel deniqꝫ cum dux adhuc Sileſię, regionē illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella

bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio ac mox Wladiſlao regnantibus, geſta ſunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cum finitimi omnes laudant, tum Sileſij quoqꝫ etiamnum grata memoria ꝓſequuntur. Ad clementiam vero fuit propenſior, ita vt cum aliquādo eam ob rem neſcio à quo viro ſenatorio reprehenderetur, vrbaniori reſponſo repreſsiſse illam eius acerbitatem feratur. Qui ſcis, inquiens, à quonam ſeueritatem iſtam exordirer? Illud opinor innuens: Neqꝫ illū culpę exortem eſſe, & ad multa nōnunquam conniuendum eſſe rempub. adminiſtranti. Proinde multos capitis reos vita donauit: nōnullis iniuſtam iure infamiam ſuſtulit: nullius propemodum bona confiſcauit: confiſcata etiam, ijs, quorū fuerant, reddidit: Exu

 les &

les & proſcriptos reuocauit: Sine accuſatore quidem & indicta cauſa neminem damnauit. Gedanenſibus vilis plebeculę impetu ab officio diſcedentibus nihil ferè de priſtina libertate & immunitate, nihil de commodis, quę perampla ſunt ciuitati illi publice & priuatim, detraxit: authores modo ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit: Hoſtibus ſupplicibus libētiſſime veniam dedit, ita vt vel de medio victoriarum curſu non grauate retrahi ſe ad veniam reconciliationemq́; pateretur. De Valachis quidem iam diximus. In Cruciferos vero, dèbellatos iam ferè, quàm clemēter ſe geſſit? Quòd niſi fidem eorum, dubiam ſemper, ſuſpectam habuiſſet, non modo ſiuiſſet eos retinere quę habebant adhuc, ſed ablata quoq;, ni fallor, eis

reddi-

reddidiſſet. Magiſtrum quidem eorum, Albertum Marchionem Brandeburgenſem, ſororis ſuę filium, expectatione & aduentu auxiliorum è Germania, varie tūc, vt q̄ leuiſſimo verbo vtar, ſecum agentē (dabit mihi veniam princeps ampliſs. vulnus ſuū neceſſario refricanti, & beneficentiſſimi in ſe auunculi memorię hoc non inuitus, vti ſpero, donabit) retinere ea, quę ante bellum illud habuerat, & partim iure belli amiſerat, partim amiſſurus eſſe videbatur, omnia iuſſit, et honore auxit, Magiſtri appellatione in ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occaſionem tolleret, cōmutata, deniq; hæreditarium ei fratribusq́; eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos, principatum illū conſtituit. Hæc an non maxima ſunt documenta clementię,

 hoſtē,

hostem, quem minime esse decuerat, et hostem pertinacem, penè deuictũ et fortunis spoliatum, meliore q̃ fuisset dudum, conditione, in societatem et amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Germanos milites contra se militantes, velitationibus et leuibus nostrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, vigilijs, vulneribusq́ꝫ confectos, delere, cum posset, noluit? Captiuos, quorũ plenę erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine vllo precio liberos, atqꝫ adeo veste & viatico donatos, dimisit? Cuius clementię benignitatisq́ꝫ suę maximũ, nisi fallor, fructum cepit: Nempè ꝙ per tot annos deinceps eo regnante, in Prussiam Germani, & contra Polonos, quamuis sedulo sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserunt, non tam

tam viribus et fortuna regis, vt equidem credo, deterriti, quàm beneficentia victi. Sæpenumero enim ij, qui aliquando victi fractiq́ꝫ sunt, contra victores sese recolligunt. At quos victos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunę suę recordatio, pristinos spiritus recipere non tam facile sinit. Neqꝫ illud minus est, nec scio an longe maius clementię Sigismundi argumentum, quòd cum permagna libertate, cui reges atqꝫ monarchę plæriqꝫ omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra constituta sit, nunquam eam infringere conatus est, quamuis impellentibus ad id quibusdam, & maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verũ cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate rex optimus maluit.
Quod

Quod ſi qui reprehendunt, ĳdem ſa-
nè reprehendant, quòd amari à ſuis,
q̃ timeri, & patrem ſe, quàm dominũ
haberi maluit. Huc & illud pertinet,
quòd procerum ſimultates atq; diſ-
ſenſiones ſemper ſedauit, quoad po-
tuit: quas alere tyranni, & qui priua-
ta cõmoda ſua, quàm rempub. pluris
faciunt, ſolent. Nec eę tantum, proh
dolor, his extremis eius temporibus
inter quoſdam inualuiſſent, magno
iuſticię & iuris dicundi impedimen-
to, ſcelerum impunitate, & periculo
maloq; reipub. dum ea quaſi plauſtrũ
diſparibus ac diuerſis iumentis, auri-
ga ceſſante, aut nec quicq̃ laborante,
diſtrahitur, ac diſcerpitur: non inua-
luiſſent inquam diſſenſiones tam pe-
ſtilentes, ſi ſenium & perpetuus ferè
morbus conſuetudinem & authori-
tatẽ priſtinam retinere eum ſiuiſſet.
Quo fit,

Quo fit, vt ipſi iure quodam ſuo ve-
nia danda ſit, ſi non per omnia eum,
quem debuit, quẽq; florentiore ipſius
ætate tenuerat, curſum reſpub. priſti-
no illo ſenſuũ, animi, & memorię vi-
gore in eo deficiente, tenuit. Aetatis
hæc viri Poloni & Litvani, non il-
lius culpa eſt. Ille quidem præclaris
virtutibus ſuis, atq; ſuperioris tem-
poris adminiſtratione & felicitate
hæc, ſi qua fuerunt, extremi tempo-
ris incõmoda, penitus, ſi modo vos
æquiores & gratiores, quàm mali-
gniores haberi mauultis, obſcurauit.
Neminem vnquam mortalẽ inuenie-
tis, qui omnes numeros felicitatis ab-
ſoluat. In chariſſimis quoq; parenti-
bus, ſuauiſſimis vxoribus, dulciſſimis
liberis, atq; adeò in ſeruis quoq; ve-
ſtris multa quotidie vos ferre neceſ-
ſe eſt, niſi humanitatem exuere pror-
 ſus ve-

ſus velitis. Quę enim iſta eſſet iniu/ſticia & immanitas, atq; adeo impie/tas, ſi liberi parentē ſuum, à quo pro/geniti, liberaliter educati & inſtituti, ſemper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, ſumma deniq; omnia conſecuti eſſent, ad extre/mum propter olentem animam, mu/cidasq; nares, addo etiam ſi libet, propter neglectam rem familiarem, abominaretur, aut etiam grauius in/cuſarent, ſuperiorum omnium bene/ficiorum obliti? Non eſt hoc veſtri moris, neq; ingenij viri Poloni, qui non penitus malos reges, nedum bo/nos & bene meritos, grata memoria proſequi ſolet. Verum ad inſtitutū noſtrum reuertamur. Fuit igitur in Sigiſmundo, quemadmodum vide/tis, ſingularis clementia & priuatim et publice. At fuit is reſtrictior in bene

bene merentes de ſe ac repub. Fuerit ſanè ita. Sed quis hoc ei vicio vertat? ſi bene ſecum reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à ma/ioribus eius poſſeſſiones pleraſq; & bona regia: egentes quoſdā reges, ne in quotidianos quidē ſumptus pecu/nia ſuppetente: nō ſolutas à patre, ab ipſo vero exactas omnium, niſi fal/lor, ſororum dotes: dotatas duas fili/as, tres etiam reliquas dotandas & pro dignitate ſua regniq; elocandas perſoluta militibus ſuis & externis ſupra ducenta millia florenorū, eme/riti apud Ioannem Albertum & A/lexandrum fratres ſtipendij nomine debita: deniq; complura bella non ſine magnis impendijs geſta, & alia præterea impendentia. Hæc quiſquis recte ſecum perpendit, ſimulq; cogi/tat, quo indignitatis illa ærarij ino/pia,

pia, patrem, fratresq́ꝫ, atqꝫ etiam maiores eius nonnunquam impulerit, æquior multo in hac parte Sigismũdo erit. Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorem regni & patriæ, dignitatemq́ꝫ suam & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa quę modo attigi, non repetam, vt redemptos à barbaris captiuos: restitutas res, ne belli causa essent, potenti hosti à nostris prædabundis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: cõstructas aliquot locis, & ꝓ veteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos, vt hæc inquã prætereã, Arces qdẽ Camenecẽsis in Podolia, Leopoliẽsis, Sãdomiriensis, Corcinẽsis, Vilnensis, Cracouiensis et hęc qdẽ bis, et alię quædã instauratę & munitę: cõparatę & instructę permultę & magnę

gnę bombardę: frequentes legationes ad externos principes missę, & ab eis vicissim venientes, splendide ac liberaliter acceptę atqꝫ dimissę, permagno ei constiterunt. Sumptuosus vero & ille fuit splendidissimusq́ꝫ cũ Cæsare Maximiliano, & Wladislao ac Ludouico regibus apud Viennam congressus, quo Polonorum & Litvanorum nomẽ, obscurius antehac, et inopię, inertię, barbarieiq́ꝫ opinione contemptibile apud externas gentes illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tãtosq́ꝫ sumptus, nõ in luxum, delicias, & voluptates priuatas profusos, sed ad vtilitatem, salutem, decus & ornamentum reipub. factos, non est sanè reprehendendum, nec scio an valde laudandum, quod ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris rei

 pub.

pub. vsibus, vt filiarum dotes taceã, vtiliter seruiturum, bellicę, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum. Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatem & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes viros, aut quauis alia ratione vtiles reipub. cũ donis, tum honoribus & alijs beneficijs ꝓsecutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter et externos, quorum vel opera honorifice in rebus magnis vti se posse existimabat, vel scriptis & præconijs suum populorumę suorum nomen illustratum iri sperabat, vt eos igitur omittam ac de fortibus viris aliquot modo insigniores cõmemorem, nonne Constãtinum Ostrogiensem ducem peramplis beneficijs auxit? nõne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat

taxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo & vigilantissimo, cũ alias, tum post obsessam aliquandiu et oppugnatã à Turcis atq; Tartaris, ab eo vero strenue defensam arcem Cercassiam, permagnum honorem habuit, & multa largitus est? multa sepe delinquẽti indulsit? Quid Nicolaum Senauium scientia & vsu rei militaris præstantem, excellentis virtutis ergô collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradũ euectum? Quidue virum omni laude cumulatissimum Ioannem comitem Tarnouium, cum alijs non obscuris beneficijs ornatum, tum ad summũ dignitatis fastigium euectum, euidẽtibusę grati animi indicijs, et pęclaris elogijs cum siue à Moschico bello & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinum Valachis reuerteretur,

uerteretur, ab ipso ornatū, & hono-
rario munere, publico totius Polo-
nię consensu binis grossis collatis, co-
honestatum, cõmemorem? Viuunt
hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta
nutibus renidentes approbant. Ta-
metsi longè maximū hi virtutis prę-
mium, sempiternam rerum à se ge-
starum gloriam, quę eos nunq̄ desti-
tuet, arbitrantur. Taceo Bielscium &
Lacium Moschos transfugas perho-
norifice ab eo acceptos, & luculentis
possessionibus donatos, ingenij, fidei,
et scientię rei militaris ergô. Non fu-
it ergo, non fuit Sigismundus, ne in
hac quidem parte restrictior. Aut si
quando tandem fuit, non sua volun-
tate, sed necessitate idq; ingrauescen-
te maxime ætate fuit. Quoniam aūt
illa quoq; vel potissima pars est iu-
sticię, quæ cum cœlitibus hominum
quasi

quasi societatē quandā tuetur, pietas
inquam & religio, de hac quoq; iam
tandem postremo loco mihi dicen-
dum est. Consulto autē in hunc eam
locum seruaui, vt quę reliquas om-
nes virtutes in se continet, & quasi
germina quædam ex se emittit, ho-
minisq; felicitatem perficit, eadem
nobis huius optimi regis perficiat
laudationem. Absq; hac enim cæterę
virtutes, imagines virtutum & vm-
brę sunt verius, q̄ virtutes: neq; om-
nino laudabiliter & beate, quamuis
rebus ad vota fluentibus, viuitur.
Qua autem pietate fuerit, quàmq;
sancte & religiose Deum opt. ma-
ximum Sigismundus hic rex colue-
rit, si alia nulla essent, ea, quę hacte-
nus persecuti sumus, satis magno es-
sent argumento. Neq; enim ita se ille
tum in administrando regno, tum
K in omni

in omni vita geſſiſſet, neq; tantus euaſiſſet, neq; tot bonis & felicitatibus, quot percurrere obiter vix potuimus, aut ipſe, aut ditiones eius cumulatę fuiſſent, niſi Deum propicium habuiſset. Veriſsimum enim illud eſt, quod eſt in epiſtola diui Iacobi Apoſtoli. Omne munus bonũ, et omne donum perfectum ſuperne deſcendere à patre luminum. Eum vero nemo propicium habere poteſt, niſi qui agnoſcit, reueretur, et colit, omnemq; fiduciam ſuam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex et propheta: Inquirentes dominum non deficientur vllo bono. Et alibi: Qui confidunt domino, erunt ſicut mons Zion, qui non cõmouetur in æternum. Cum igitur Sigiſmundo tot illa tantaq; bona in omni vita ſuppetierint, quis negabit eum Deo

curę,

curę, ſuo nonnullo merito, fuiſſe? Vt enim non fallitur, ita neq; fallit Spiritus ſanctus, qui per Dauidem olim locutus eſt: Quoniam rex ſperat in domino, & in miſericordia altiſsimi, non commouebitur: Et quę præcedunt, Deſiderium cordis eius tribuiſti ei: Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis: et alibi: Prope eſt dominus omnibus inuocantibus ſe, omnibus inuocantibus ſe in veritate: Voluntatem timentium ſe faciet, & preces eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe. Sed quoniã impijs quoq; nonnunquam proſpere multa in hac vita cadunt, eluceṫq; in eis etiam aliquando nonnulla imago virtutis atq; ꝓbitatis, age videamus, num qua alia ratione pietatem huius regis oſtẽdere poſsimus. Et ecce oc

 currũt

currũt nobis templa Dei opt. max:
partim inſtaurata, partim à funda-
mentis excitata, & multis magniſq́;
donarijs, & præcioſis vtenſilibus, ad
ſplendorem, ſimul & vſum cultus di-
uini regali munificentia exornata.
Atq; vt Vilnẽſem baſilicã & Rupẽ-
ſe ſiue Scalcenſe fanum, & quædam
alia, quę nunc in mentem non veni-
unt præteream, hoc quidem certe de-
lubrum pulcherrimum & ſumptuo-
ſiſsimum baſilicę huic adiunctum, ſeu
verius iniunctum, quod ſepulchrum
et monumentum ſuum ille eſse vo-
luit, cum inſtituto iugiter & cócinne
Deum colentium ſacerdotum colle-
gio, ferit oculos noſtros, & quodam
auguſto ſplendore perſtringit. Huic
vero baſilicę quàm multa, & quàm
ampla donaria contulit? Iam quis
neſcit, q̃ ſedulo is, dum per ætatem

et morbum potuit, et quàm religioſe
ſacris cultuiq́; diuino operam dede-
rit, nulla neq; temporis, neq; loci in-
cõmoditate, neq; occupationibus re-
tractus? Quid ego precum eius aſsi-
duitatem? quid feſtorum dierum ie-
iuniorumq́; intemeratam obſeruan-
tiam, commemorem? In quibus om-
mittendus vix valetudinis gratia, atq;
id extremis demum aliquot annis,
medicornm ſuaſu, & epiſcoporũ per-
miſsu, ne dicam hortatu, ſibi indul-
ſit. Quę enim à teneris annis cum la-
cte quodammodo materno imbibe-
rat, ad extremum vſq; halitum con-
ſtanter et mordicus ea retinebat. Ex-
terni hi ſunt cultus rituſq;, fateor,
neq; in his cardo religionis noſtrę
vertitur: Vera & interior pietas in
mentibus & volũtatibus noſtris pe-
nitus incluſa eſt. Ita ſanè. Sed cũ ea

ſoli Deo perſpecta & explorata ſit, tamen his externis ſeſe nobis prodit, et exerit, vt ſic luceat, ſecundũ authorem ſalutis noſtrę Chriſtum, lux noſtra hominibus, vt ij videntes opera noſtra bona, celebrent & glorificent patrem noſtrum cœleſtem. Bona eſt enim, ait Angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoq; Chriſtus Ieſus apud Matthæũ magnopere hæc tria cõmendat, dum quomõ fieri debeant, præcipit. Quid vero prolixam Sigiſmũdi in egenos, quorum victus veſtitusq; parãdi rationes vel morbus, vel ætas, vel calamitas aliqua, vel deniq; arctioris & addictioris deo vitę profeſſio impediuiſſet, beneficentiam & liberalitatẽ perſequar? Eadem opera lucẽ hanc diurnam accenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorũ turmas nõ

modo

modo templũ hoc, verum etiam vias & plateas cõplentium, & orbitatẽ ſuam, tam benefico rege amiſſo, miſerabiliter deplorantium. Illa vero eius in receptis antiquitus Dei placandi ritibus et ceremonijs, ſacroſancte retinendis ac defendendis, & in propugnandis dei miniſtrorum cõmodis, præclara voluntas & conſtãtia, in iſta præſertim noſtri temporis licentia, & iſto nouarum rerum, quo nũc leuiſſimi quiq; homines flagrãt, ſtudio, ſeu verius pruritu, nonne maximum eſt ſingularis pietatis argumentum? Vidit enim ſapientiſſimus rex in religione noſtra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquã inueniri poſſe, quàm ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorumq; ſucceſſoribus ꝓximis, ſanctiſſimisq; patrũ concilijs conſtitutũ, & publico

Chriſtiani

Chriſtiani orbis conſenſu tot ſæculis
retentum eſſet. Didicerat non hic,
aut illic, & in angulis omnino Chri-
ſtum quærendum eſſe, neq; vniuſcu-
iuſq; eſſe, arbitratu ſuo verba & in-
ſtituta dei interpretari, ſed eccleſiam,
eccl'iam inquam, in qua certa eſſet ac
perpetua, vt inquiūt vetuſtiſſimi ſan-
ctiſsimi & grauiſsimi doctores, Ire-
næus, Cyprianus, & Auguſtinus, tot
ſæculis cōtinuata, ſacerdotum et epi-
ſcoporū ſucceſsio, columnā eſſe, quē-
admodum ait diuus Paulus, et firma-
mentū veritatis. In ea ſola dari ſpiri-
tum veritatis, qui vt author, ita in-
terpres quoq; ſit ſacrę ſcripturę: non
diſſenſionis, verum pacis Deus. Quo
quidē illis carere neceſſe eſſet, quibus
inter ipſos non conueniret, & qui ne
ipſi quidem ſinguli ſibi conſtarēt, ſed
omni vento doctrinę, quaſi nebulę
turbine

turbine exagitatę, circumferrentur.
Animaduertit etiā et illud pius prin-
ceps, omnem nouorum iſtorum the-
ologorum rationem inuidentia, cu-
piditate, ambitione, & effreni quadā
licentia inflammatam, ventri ſuo ſer-
uire, non Ieſu Chriſto, quem dictis
quidē et ſcriptis, ac manicis quoq; tu-
nicarum iactarent, factis vero, vt ait
idem Paulus, negarent: qui ſuperba
et vana loquentes, vt verbis diui Pe-
tri vtar, per concupiſcentias ineſcarēt
homines carnis voluptatibus, eos qui
puſillū aufugerant, eos qui in errore
verſantur, dum ipſis libertatē polli-
centur, ipſi ſerui corruptelę. Intellige-
bat etiam, ſi qui forte abuſus in mo-
res noſtros vitamq; irrepſiſſent, ſi te-
mere ij vnius cuiuſuis, aut paucorum
priuatorū arbitrio ſubmouerētur, re-
ligionem omnē ſacroſanctā, cuiuſuis
L libidine

libidine exagitatā & labefactatā, va-
cillaturam et in periculum venturam
esse. Vel aliam quis ꝓferat causam,
curnam sanctissimę, et ab ipso Chri-
sto Iesu institutę ceremonię, & reli-
gionis Christianę fundaměta, sacra-
menta inquam, & ipsa diuinę naturę
cū humana in Christo indissolubilis
copulatio, à Germanicis istis, quēad-
modum ipsi videri volunt, euangelij
illustratoribus, impudenter & impie
conuellantur. Nimirū nusquam cōsi-
stit impia et gygantea hominū auda-
cia, vbi semel frenos excussit, et quduis
in dubium reuocandi mutandiq́ʒ li-
centiam nacta est. Religione enim et
reuerentia, & sacrosancta quadā atqʒ
inuiolabili persuasiōe religiones om-
nes continentur. Hæc igitur cum ita
perspecta haberet religiosissimus rex,
ad officium suū vel maxime pertine-
re exi-

re existimauit, vt religionē omnemq́ʒ
cultum diuinū, quemadmodū à ma-
ioribus accepisset, in regno suo con-
seruaret, sacerdotūq́ʒ incolumitatē ac
dignitatē, quibus quasi canibus qui-
busdam sagacibus incolumibus, neqʒ
grex Christi lacerari à lupis, neqʒ ab
apris aut vulpeculis vinea vastari
posset, tueretur. Eamq́ʒ ob rē Geda-
nenses ciues in multitudinis temeri-
tate quadā seductos, summa cura atqʒ
diligentia, cōtempto omni periculo,
quod ipsi inde non obscure immine-
bat, in viam, & ad pristinam religio-
nē reduxit. Iā vero illa, quòdm oribū-
dus sacra Christi mysteria ritu Chri-
stiano expetiuit, & venerabundus ac-
cepit, quòd se totū Deo religiosis ver
bis & suspirijs cōmendabat, quòd in
eius clementia & misericordia fidu-
ciam suam omnē collocabat, quę &
 isti

isti euidentissima, nisi fallor, verę pie-
tatis indicia iudicant, nóne certa sunt
pie & religiose exactę vitę testimo-
nia? Cũ igitur tanta pietate, quanta
genere illo inclyto, et educatione o-
ptima digna fuit, præditus fuerit Si-
gismũdus, nihil mirũ, si iustus quoq;,
clemens, magnificus, & benignus: si
temperãs, moderatus, pudicus, et mo-
destus: si fortis, cõstans, patiens, et ex-
celso animo: si præteritorũ memor,
præsentium sagax indagator, futuro-
rum acutus cõiector, & vtiliũ publi-
ce priuatimq; diligens et sapiens pro-
uisor fuit: Non mirũ, si in hac breui-
tate vitę humanę, magnisq; labori-
bus viuendo octogesimũ secundum
annũ attigit: si viribus et valetudine
plerunq; firma fuit: si sensuum inge-
niiq; vigorem ad extremũ penè re-
tinuit: Non mirũ, si gratia & autho-
ritate

ritate apud suos pariter & externos,
summos iuxta ac infimos valuit: si
amplissimũ regnum, elatis post patrẽ
duobus fratribus, mature adeptus,
bellis felix & victoriosus, pace multa
beatus, vxoribus et liberis non infor-
tunatus, ditionum aliquot accessio-
nibus locupletior, tam bene, tã quie-
te, tam feliciter, tantoq; bonorũ om-
nium fauore vno & quadraginta an-
nis id administrauit, & florentius
multo, quàm acceperat, non degene-
ri, vti confidimus, filio reliquit: Non
mirum deniq;, si sempiternũ optimi
et fortunati principis, & patris pa-
trię nomẽ atq; gloriam, nisi me vanũ
fallit augurium, apud longã posteri-
tatẽ celebris inclytusq; rex retinebit:
quippè qui superiores omnes prin-
cipes & reges nostros nõ modico in-
teruallo post se reliquisset. Nam quę
 in sin-

in singulis illis singula laudabilia fu/
erunt, ea hic vnus omnia complexus
est: Boleslai Chrobri, vt ab hoc po-
tissimū ordiar, solertiam & magnifi-
centiam: Cazimiri monachi pacis et
instaurandę patrię, superiorū tempo-
rum iniuria afflictę, studium: Wla-
dislai eius filij mansuetudinem: Bole-
slai Criuousti victorias: Crispi pro-
uidentiam: Miecislai senis grauitatē:
Cazimiri horum duorū fratris iusti-
ciam, Lesci Albi excelsum animū: Bo
leslai pudici religionē ac temperanti-
am: Lesci nigri moderationē animi:
Wladislai Loctici fortitudinem et in
tolerandis aduersis patientiam: Cazi/
miri magni, in ornando & munien-
do regno studiū atq; diligentiam: Ia-
gellonis aui, si non in propagādo, cer-
te in amplificando cultu diuino, pie-
tatē, laborem, & munificentiā: Wla-
dislai

dislai patrui magnanimitatem et cle-
mentiā: Cazimiri patris facilitatē &
offensarū perbreuem memoriā: De-
niq; Ioannis Alberti fratris ad res
magnas gerēdas, quanq̄ meliore for-
tuna, alacritatē. Has inquam omnes
omniū illorum virtutes solus Sigis-
mundus non modo æquauit, sed su-
perauit etiam, ita vt nulla cuiusq̄
eloquētia, nedum infantia nostra, sa-
tis digne & pro meritis eum laudare
possit. Sed iam ipsum ex augusto il-
lo Mausoleo, in quo heri reconditus
est, nos, quibus præfuit, alloquentem
audiamus. Quam iuste, quāq; mode-
rate, vobis viri Poloni (liceat enim
mihi vos omnes, imperio coniūctos,
vno nomīe appellare) imperauerim,
et quanta felicitate regnū hoc auxe-
rim, ornauerim, & cumulauerim, vos
ipsi probe nostis, aut si qui per ætatē
intelli-

intelligere & iudicare adhuc non po-
tuistis, è maioribus natu, bonis et gra
uibus viris, discere potestis. Pro his
meritis meis, iure meo illud à vobis
postulo, vt si quid vnquã imprudens
offendi, id vel humanę imbecillitati
vel ætati meę condonetis: quam vero
mihi debetis gratiã, eam liberis meis
dulcissimis, referatis, morte mea pu-
pillis. Filiũ hunc meum vnicũ, quem
ipsi vobis regem, mihi successorẽ, me
volente & postulãte, iam pridem de-
signastis, eodem quo me, aut maiore
etiã, si potestis, studio prosequamini,
consiliis adiuuetis, consentientibus a-
nimis atq; viribus protegatis, ætati
eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne
audiatis eos, qui dum suam rem agũt,
vestrã agere videri volunt, & tamen
aliud alibi prę se ferũt, vtrinq; vt g a-
tiam ineant, & opes potentiam'q; su-
am augeãt

am augeant & stabiliant. Cernitis
qualia nũc sint tẽpora, quousq; domi
progressa sit multorũ audacia, quan-
ta huic regno & cõmuni patrię peri-
cula à barbaris impendeant. Mature
vobis prouidendũ est, ne non modo
imperium vestrũ & respub. verum
etiã libertas et vita vestra vestrorũq;
in extremũ discrimen veniat. Id vero
ita demũ recte prouidebitis, si subla-
tis omnino quorũdam factionibus,
diffidiis, & simultatibus mutuis, a-
more & officio erga vos inuicem, er-
ga regem vero vestrũ studio & be-
neuolentia certabitis. Sic enim fiet,
mihi credite, vt qui nunc formidolosi
nonnullis videmini, formidabiles vi-
cinis vestris hostibusq; sitis. Ad te
vero, fili charissime, hæc mea est ora-
tio. Illo autẽ habitu illoq; vigore hęc
tu Sigismunde Auguste patrem tecũ
M loqui

loqui existimato, quo fuit, cũ tibi huius regni habenas sceptrũq; traderet. Nihil est quòd te vna cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortẽ meam tantopere excrucies. Mihi quidẽ ego meo tempore, annorum, vitę, gloriæq; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem vitam regnumq; melius migraui. Vt autẽ vestro quoq; & horũ omnium tempore id factũ esse videatur, secundũ Deum in te, fili, maxime situm est. Tibi mi fili deinceps & mater & sorores, & vero respub. maxime curę esse debebunt. In te spes omnes omnium, quas frustrari te æquũ non est, sitę sunt. Nõnihil quidem nobis debet Polonia, quemadmodũ audisti: sed nos illi multo plus. Quippè quę nos sibi maioresq; nostros, posthabitis quibusdã illustrioribus & elegã-

tioribus, atq; etiã potentioribus fortasse, reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq; coluit. Te, quẽadmodum ipse nosti, puerulũ etiamtũ, regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutẽ atq; dignitatem, vicissim te voluntatẽ tuam, studia, & conatus omnes adiungere inprimis æquum est. Id vero ita demum recte facies, si omnibus te æquabilẽ, familiarẽ vero non nisi grauissimis & sapiẽtissimis quibusq; præbebis: si nullius ius et innocentiam neq; gratia, neq; odio cuiusquam opprimi sines, & in iudicijs exercendis non cuius cognatus, necessarius, aut cliens quisq; sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à vi & iniurijs potentiorum vindicabis: si honestatem voluptati, publica cõmoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps

eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio senatus quicquam statues: cũ iuuenibus vero & iuuenili ardore præditis consilia non temere cõmunicabis; si assentatoribus aures non accommodabis. Blandum enim est malum, sed pestilens inprimis regnis atq; regibus, assentatio: si dissensiones ordinum, & simultates procerũ inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si deniq; pietatem atq; religionem sanctissimam sedulo & ex animo coles, neq; ab institutis maiorũ, et iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gentes recepto, & ad nostra vsq; tempora transmisso retẽtoq; cultu dei opt. maximi, venerandisq; ceremonijs atq; dogmatibus te cuiusquam vel insidiosis blandicijs, assentationibus, & illecebris auocari, vel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua felicitate, quantaq; gloria nos tam diu regnauimus. Id nos totum Deo opt. max. quem sedulo riteq; coluimus, acceptum referimus. Existimare autem debes, neq; regnum, neq; quicq̃ omnino sanctum & inuiolabile esse posse, vbi religio labefactatur. His tibi vijs fili suauissime ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatemq; ditionum tuarum, deniq; ad decus et immortalitatem grassandum est. Hac certus est, et exploratus pijs principibus ad cœlum aditus: Hæc tecum Sigismunde Auguste pater: Illa rex vester vobiscum viri Poloni. Reliquum est, vtriq; vt sanctissimis et saluberrimis monitis eius

 obtem-

obtemperetis , eiusq́; præclara erga vos merita , aſsidua pietate & grata memoria ſemper proſequamini: omnesq́; pariter eum , vti debemus, viuorum & mortuorum Deo , apud quem nemo ſatis iuſtus et inſons eſt, aſsiduis precibus commendemus . Viciſsim ille in cœlis, vti ſperamus, pro nobis orabit : & quorum ſaluti et incolumitati omni ratione, quoad vixit, conſuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & modeſtia ſolutus, ſtudium ſuum in placando Deo optimo maximo deeſſe patietur.

Cracouię apud Viduam Hiero. viet.

tiōe: q̄ nō mām nec formā subalēzē Cied ō ad theo ibidē Gabriel. vide zē

...nõ mãm necformã subaliēz ... d adeheo ... ibidē gabziel. videzē.

Sigismund I
Mort. Conv.
Cracovie 1548

ctióe distinctũ ab eo:⁊ nõ est pars alteri⁹ illa pductio
ne pducti:vt in generatióe compositi subalis:totum
cópositũ est termin⁹ totalis:q2 totũ cópositum p illã
generatióem recipit esse simplr:q2 circũscripta g ne-
ratióe simplr nó esset:licz nó recipiat esse fm se ⁊ q̃d-
libet sui:q2 nó fm materiã. In tali generatióe substã-
tiali forma nó est termin⁹ totalis:sed in mutatóe asi
ni. Asin⁹ partialis p̃cise p nutritóem genit⁹ est termi
nus totalis:licz sit pars toti⁹ asini:q2 nó est pars pro
ducti illa nutritióe. Termin⁹ aũt formalis pductóis
est qd ipa pductióe recipit esse simpli fm se ⁊ q̃dlibet
sui:ita q nihil ipius sit qd nó recipit esse hmói pdu-
ctióe. Et nó dicit termin⁹ formal:quia est forma. Nã
in creatióe materię materia est termin⁹ formal. Itez
in pductione rei simplicis idem est termin⁹ totalis ⁊
formalis:vt in creatióe angeli. Sed si cópositũ sub
stantiale crearet fm se ⁊ q̃dlibz sui:hoc est materia ⁊
forma:tã materia q̃z forma q̃z totum cópositũ esset
termin⁹ formalis. Nec est cóuenies alicui⁹ pductio-
nis (qua plura pducunt) plures esse terminos forma
les: licz sit tm̃ vnus termin⁹ totalis/róne cui⁹ dr vna
creatio totalis:licz plures partiales. Rem latẽ⁹ decla
rat Gabriel vbi s̃. De q̃ videat ⁊ dñs Cardinalis ca-
meracẽsis.q.vij.li.j.sniaꝝ. De q̃ ↄsulas physicos. Et
termin⁹ formalis ẽ termin⁹ supior ad terminũ tota
lẽ:quia oĩs termin⁹ totalis ẽ formalis:eo q nihil ipi-
us est qd nó recipiat esse illa pductóe.sed nó ecóuerso
q2 forma subalis ẽ termin⁹ formal generatióis suba
lis ⁊ nó totalis. Et h̃ veꝝ est in pdictióe:sec⁹ in muta
tióe seu alteratióe:vt calefactióe:cui⁹ termin⁹ totalis
est aggregatũ ex subiecto ⁊ q̃litate adq̃sita:⁊ h̃ nó est

tamẽ ille termin⁹ fcat ⁊ absoluta. Vn termin⁹ ...
... termin⁹ creas: ...
creãs ẽ absolutũ:⁊ q̃nq3 vocat res absoluta termin⁹
licz impropé. Gabriel dis.xxx.q.v.li.j.

Terminus q̃nq3 (vt ⁊ dcm̃ ẽ) accipit p fine. Vn
termin⁹ vite p̃ntis dr instãs sepatóis aíe a corpore/
q̃ desinit moriẽs esse hõ/qd est pmũ nó esse hoĩs) vt
scribit Gabriel dist.xx.q. vnica.arti.j.li.iiij.) Lũ em̃
hęc sepatio fiat successiue/terminat per pmũ nó esse:
vt declarari solet.vj.physicoꝝ. Et quoniã vsus ratio
nis ac liberiarbitrij ... ad hoc instans:
patz q nó est idem terminus vsus rationis ⁊ vitę p̃-
sentis. Et tẽpus salutaris pęnitẽtie durat vsq3 ad ter-
minũ p̃sentis vitę:vt habet magister dist.xx.lib.iiij.
Nam impietas impij nó nocebit ei in quacunq3 die
cóuersus fuerit ab impietate sua:dicit Ezech.xxxiij.
Per penitẽtiã q̃q3 verã hõ sufficient disponit ad gra
tie receptióem:⁊ facit qd in se est. Ergo q̃ncunq3 ho-
mo habet verã pęnitẽtiã ↄsequit grãm siue in extre-
mis siue in alio tẽpore.nec est maior ratio de vno tẽ-
pore q̃z de alio. Quãuis autẽ vera penitẽtia quãdo-
cunq3 habet vsq3 ad instans mortis ad salutem suffi
cit:tamẽ nó semp in mortis articulo haberi poterit.
Nam vera penitẽtia nó potest haberi tẽpore impedi-
te ratióis:quia arbitrij libertatẽ querit deus in peni-
tente/quę haberi nó potest impedita ratione.sed fre-
q̃ter ratióis vsus cessat ante instans mortis.g̃ tũc
cum ratio deficit/penitẽtia haberi nó pót. Quare pi
culosum est ⁊ interitui vicinũ ad mortẽ ptrahere pę-
nitentię remediũ:vt ostẽdit btũs Augustin⁹ ⁊ Sco-
tus ⁊ Gabriel post eos vbi s̃.⁊ dictum est etiã in dis